

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI**

**LİSE DÜZEYİNDE ÖĞRENİM GÖREN SPORCU
ÖĞRENCİLERİN FAİR-PLAY YÖNELİMLERİNİN
İNCELENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Emine DUMAN

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Cengiz BAYRAKTAR**

**RİZE
2023**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında, Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Bayraktar danışmanlığında, Emine Duman tarafından hazırlanan *Lise Düzeyinde Öğrenim Gören Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimlerinin İncelenmesi* adlı bu tez çalışması, 31/03/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan :	Prof. Dr. Çetin ÖZDİLEK	
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Cengiz BAYRAKTAR	
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ÇAKIR	

ETİK BEYAN

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Lise Düzeyinde Öğrenim Gören Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimlerinin İncelenmesi” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

31/03/2023

Emine DUMAN

ÖN SÖZ

Tez çalışmam ve eğitimim boyunca hiçbir zaman desteğini ve ilgisini esirgemeyen, karşılaştığım birçok problemi çözmemde sabırla ve özenle yardımcı olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Cengiz BAYRAKTAR'a, en içten teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim sürecinde bilgi ve deneyimleriyle yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen başta saygıdeğer hocam Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Arslan KALKAVAN ve Dr. Öğr. Üyesi. Gökhan ÇAKIR olmak üzere tüm Spor Bilimleri Fakültesi öğretim elemanlarına desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim.

Son olarak eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme sonsuz teşekkür ederim.

Emine DUMAN
2023/RİZE

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYAN	II
ÖN SÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR	IX
TABLO LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ.....	1
1. GENEL BİLGİLER	7
1.1. Eğitim	7
1.2. Beden Eğitimi ve Spor	8
1.2.1. Beden Eğitimi ve Sporun Önemi.....	9
1.2.2. Beden Eğitimi ve Sporun Liselerdeki Amaçları.....	10
1.3. Spor	12
1.3.1. Sporun Temel ve Genel Amaçları	13
1.3.2. Spor Ahlakı.....	15
1.3.3. Etik.....	17
1.3.3.1. Sporda Etik	18
1.3.3.2. Etik İlkeleri.....	19
1.3.3.3. Etik Dışında Kalan Davranış Şekilleri	22
1.3.4. Okul Sporları	23
1.3.5. Sporun Lise Çağındaki Gençlerin Gelişimindeki Önemi	25
1.3.5.1. Kuvvet	25
1.3.5.2. Sürat.....	26
1.3.5.3. Dayanıklılık	26
1.3.5.4. Ergenlik Yılları.....	26
1.3.5.5. Genç Sporcularda Yoğun Yüklenmeler	27
1.4. Fair-Play	27

1.4.1. Biçimsel Fair-play	29
1.4.2. Biçimsel Olmayan Fair-play.....	29
1.5. Fair-Play'in Tarihsel Gelişimi.....	30
1.6. Türkiye'de Fair-Play'in Gelişim Süreci.....	31
1.7. Lise Beden Eğitiminde Fair-Play	32
1.7.1. Fair-Play Eğitim Uygulamaları	33
1.8. Spor Etkinliğinde Fair-play.....	34
1.9. Gelişim Yönünden Fair-Play.....	35
1.10. Fair-play İlkeleri.....	38
1.11. Fair-Play Davranışları	38
1.12. Fair-Play'in İnsani ve Toplumsal Boyutu	39
1.13. Alan Yazında Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	39
2. GEREÇ, YÖNTEM ve BULGULAR	42
2.1. Gereç ve Yöntem.....	42
2.1.1. Araştırmanın Modeli.....	42
2.1.2. Evren ve Örneklem	42
2.1.3. Veri Toplama Araçları.....	42
2.1.4. Kişisel Bilgi Formu	42
2.1.5. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MSOS).....	43
2.1.6. Protokol	44
2.1.7. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi	46
2.2. Bulgular.....	46
2.2.1. Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri	46
2.2.1.1. Cinsiyete Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri.....	46
2.2.1.2. Yaşa Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri.....	47
2.2.1.3. Okul Türüne Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri	47
2.2.1.4. Spor Dalına Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri.....	48
2.2.1.5. Spor Yapma Yılına Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri	48
2.2.1.6. Sporculuk Düzeyine Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri	49
2.2.1.7. Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri	49
2.2.1.8. Yaşanılan Çevreye Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri.....	50

4.2. Hipotez Testleri	50
4.2.1. Cinsiyete Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimleri	50
4.2.2. Yaşa Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimleri	51
4.2.3. Okul Türüne Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimleri.....	52
4.2.4. Spor Dalına Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimleri	53
4.2.5. Spor Yapma Yılına Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimleri	54
4.2.6. Sporculuk Düzeyine Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-play Yönelimleri	56
4.2.7. Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimleri.....	57
4.2.8. Yaşanılan Çevreye Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-play Yönelimleri	57
3. TARTIŞMA ve SONUÇ	59
3.1. Tartışma.....	59
3.2. Sonuç.....	64
3.3. Öneriler.....	65
KAYNAKÇA	67
EKLER	74
ETİK KURUL KARARI.....	77

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ana Bilim Dalı : Beden Eğitimi ve Spor

Tez Türü : Yüksek Lisans

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Cengiz BAYRAKTAR

Hazırlayan : Emine DUMAN

Yıl : 2023

Sayfa Sayısı : 89

ÖZET

LİSE DÜZEYİNDE ÖĞRENİM GÖREN SPORCU ÖĞRENCİLERİN FAİR-PLAY YÖNELİMLERİNİN İNCELENMESİ

Bu çalışmanın amacı Rize ilinde lise düzeyinde öğrenim gören sporcu öğrencilerin fair-play yönelimlerinin çeşitli demografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesidir. Araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmaya 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Rize ilinde lise düzeyinde öğrenim gören basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilmiş gönüllü 552 sporcu öğrenci katılmıştır. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu, Vallerand, Briere, Blanchard ve Provencher (1997) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Sezen-Balçıkanlı (2010) tarafından yapılan Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin düzenlenmesi ve grafiklerin yapılmasında MS Office Word (2016) ve MS Office Excel (2016) yazılımları kullanılmış, istatistiki testler ise SPSS 26 yazılımı aracılığıyla analiz edilmiştir. Verilerin analinizde sporcu öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ve fair-play yönelimlerinin tespiti için tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde, sıra ortalamaları) kullanıldı. Verilerin analizine geçmeden önce verilere normallik testi uygulandı. Araştırmacı, normallik testi kapsamında katılımcı sayısı göz önünde bulundurarak Shapiro-Wilk testini tercih etti. Normal dağılıma sahip olmayan verilere ikili karşılaştırmalar için Mann Whitney U, 3 ve üzeri grup karşılaştırmalarda ise Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda cinsiyet, okul türü, spor dalı, spor yapma yılı ve sporculuk düzeyi değişkenlerine göre katılımcıların fair-play yönelimleri arasında anlamlı farklılık görülürken yaş, ailenin ekonomik durumu ve yaşanılan çevre değişkenlerine göre ise anlamlı farklılık görülmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Fair-Play, Spor, Sporcu Öğrenci

Recep Tayyip Erdoğan University Institute of Graduate Studies

Department : Physical Education and Sports

Thesis Type : Master Thesis

Supervisor : Asst. Prof. Dr. Cengiz BAYRAKTAR

Author : Emine DUMAN

Year : 2023

Pages : 89

ABSTRACT

EXAMINATION OF FAIR-PLAY ORIENTATIONS OF ATHLETE STUDENTS EDUCATED AT HIGH SCHOOL LEVEL

The aim of this research is to examine whether the fair orientation of high school students in Rize differ in term of various variables. General scanning model was used in this research. In the 2021-2022 academic year 552 volunteer athletes were participated in the study who selected by simple random sampling method, studied at high school in Rize province. The personal information form which was developed by the researcher and the multidimensional sportmanship orientation scale developed by Vallerand, Briere, Blanchard and Provencher (1997) and adapted into Turkish by Sezen Belçikanlı (2010) were used in order to achieve the purpase of the research. MS Office Word (2016) and MS Office Excecel (2016) software were used to organize the data and make graphic and statistical tests were anylzed through SPSS 26 software. Descriptive statistics (frcquency percentage arith metic mean and standard deviation) were used to determine the socio demo graphic characteristics of the athlete students and fair-play orientation in the analysis of the data. Before the analysis of the data the normality test was applied to the data. The researcher preferred the Shapiro-Wilk test considering the number of the participants in the normality test. Mann Whitney U test was used for painwise compaisons of vertiere that did not have normal distribution and Kruskal Wallis was used for group comparisons of 3 or more. As a result of the analyzes there was a significant difference between the fair-play orientations of the participants according to the variables of gender school type sport branch year of doing sports and level of sportmanship but no significant difference was obscrued according to the variables of age family economic status and living enviroment.

Keywords: Fair-Play, Sport, Athlete Student

KISALTMALAR

%	:	Yüzde
BESYO	:	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
ÇBSYÖ	:	Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği
MSOS	:	Multidimensional Sportspersonship Orientation Scale
M.T.A.L.	:	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
N	:	Kişi sayısı
SPSS	:	Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi)
TMOK	:	Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Hesaplanan Güvenirlik Katsayısı (Cronbach Alpha) Değerleri	43
Tablo 2. Ölçeğin Uygulandığı Okulların İsimleri	45
Tablo 3. Sporcu Öğrencilerin Cinsiyete Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu.....	50
Tablo 4. Sporcu Öğrencilerin Yaşa Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu.....	51
Tablo 5. Sporcu Öğrencilerin Okul Türüne Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu.....	52
Tablo 6. Sporcu Öğrencilerin Spor Dalına Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu.....	54
Tablo 7. Sporcu Öğrencilerin Spor Yapma Yılına Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu	55
Tablo 8. Sporcu Öğrencilerin Sporculuk Düzeyine Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu	56
Tablo 9. Sporcuların Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu	57
Tablo 10. Sporcuların Yaşanılan Çevreye Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu.....	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sporcu Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı	46
Şekil 2. Sporcu Öğrencilerin Yaşa Göre Dağılımı	47
Şekil 3. Sporcu Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri.....	47
Şekil 4. Sporcu Öğrencilerin Yaptıkları Spor Dalına Göre Dağılımı	48
Şekil 5. Sporcu Öğrencilerin Spor Yapma Yılına Göre Dağılımı	48
Şekil 6. Sporcu Öğrencilerin Sporculuk Düzeyine Göre Dağılımı	49
Şekil 7. Sporcu Öğrencilerin Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Dağılımı	49
Şekil 8. Sporcu Öğrencilerin Yaşanılan Çevreye Göre Dağılımı	50

GİRİŞ

Spor sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde önemli bir unsurdur. Bireylerin sağlıklı ve mutlu bir şekilde hayatlarına devam edebilmeleri için iyi bir beden ve iyi bir ruh sağlığına ihtiyaçları vardır. İnsanların devam eden hayatlarını en kaliteli şekilde sürdürebilmeleri için fiziki ve ruhi durumlarının sağlıklı olmasında spor önemli bir yere sahiptir. Spor sadece fiziksel ve ruhsal açıdan kişiye olumlu gelişim sağlamaz aynı zamanda içinde bulunduğumuz toplumda kişiler arası ilişkilerimizin de sevgi ve saygı içerisinde devam etmesine olanak sağlar (Yetim, 2006).

Spor denilince akla sadece güç, kuvvet, hız gibi spor müsabakalarında sadece kazanmak için gerekli olan kavramlar gelmemelidir. Spor güç, kuvvet ve hızın yanı sıra içerisinde sevgi, saygı, eşitlik, hüznün, stres gibi insanı insan yapan önemli kavramları da barındırır. Bu kavramlarla beraber insan onuruna karşı duyulan saygının karşılığı olan fair-play kavramı ile tanışırız. Fair-play adaletli bir şekilde oynanan oyun, oynanan oyunun kurallarına sadık kalma, oyun esnasında kendi lehimize gelişen bir haksız avantaj olduğunda bu durumu kullanmak yerine bundan kaçma, rakibimizin oyun esnasında haksız dezavantajlarından faydalanmaya kalkışmamaktır. Fair-play sadece kazanmayı değil rakibimizle oynadığımız oyundan haz almayı ve yenilsek bile rakibimizin bizi mağlup ediş şeklinin kalitesini görüp bundan dolayı onu takdir etmeyi barındırır (Pehlivan, 2004).

Kişilere fair-play anlayışını belki de en iyi kazandırabileceğimiz yerlerden birisi hiç kuşkusuz eğitim ortamları olan okullardır. Kişiler özlerinde fair-play anlayışına sahip olarak dünyaya gelmezler. Bu anlayış kişinin sonradan eğitim yolu ile elde edebileceği donanımlardan biridir. Ahlaki ve kişilik gelişimi açısından çocuk ve gençlere birçok olumlu katkısı olacağı inanılan fair-play bilincinin ancak gençlere eğitim ortamlarında sunularak onlara bu bilinç aşılacaktır (Kaya, 2011).

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında lise düzeyinde öğrenim gören sporcu öğrencilerin fair-play yönelimlerinin etkilendikleri farklı değişkenlerin neler olduğunun merak uyandırmasıdır.

Araştırmanın Önemi

Günümüzde gençler okuldan arta kalan zamanlarda sporu hem sosyalleşmek hem de fiziksel ve psikolojik yönde rahatlamak için kullanırlar. Ergenlik döneminin

de etkisi ile lise düzeyindeki spor yapan gençler akranları arasında popüler olma isteği, en güçlü ya da en yetenekli olanın kendileri olduğunu ispatlamak için zaman zaman spor yarışmalarında sporun asıl amacını unutup istenmeyen görüntülerin oluşmasına da sebep olabilmektedir. Bu araştırma ile yukarıda bahsettiğimiz olumsuz davranışların meydana gelmesinde etkili olan demografik değişkenleri incelemek ve bu olumsuz davranışları pozitif yöne yani bir sporcuya yakışır şekilde centilmence davranışlara sevk edebilmek için alınabilecek önlemlerin neler olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı ve lise düzeyinde öğrenim gören sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri hakkında farklı bir bakış açısı oluşturacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; Rize ilinde lise düzeyinde öğrenim gören sporcu öğrencilerin çeşitli değişkenlere göre fair-play yönelimlerinin incelenmesidir.

Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi; “Lise düzeyinde öğrenim gören sporcu öğrencilerin demografik değişkenlere göre fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklinde kurulmuştur.

Alt Problemler

1. Cinsiyet değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Yaş değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Okul türü değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Spor dalı değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. Spor yapma yılı değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
6. Sporculuk düzeyi değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

7. Ailenin ekonomik durumu değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play ynelimleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
8. Yaşanılan evre değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play ynelimleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Hipotezler

Bu araştırmanın hipotezleri; bazı demografik özellikler açısından lise düzeyinde öğrenim gören sporcu öğrencilerin fair-play ynelimleri alt boyutlarıyla birlikte ele alınarak H_0 hipotezi (fark yoktur) olarak kurulmuştur.

1. Hipotez;

H_0 : Cinsiyete göre sporcu öğrencilerin fair-play ynelimleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0a} : Cinsiyete göre sporcu öğrencilerin sosyal normlara uyum alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0b} : Cinsiyete göre sporcu öğrencilerin kurallara ve yönetime saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0c} : Cinsiyete göre sporcu öğrencilerin sporda sorumluluklara bağlılık alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0d} : Cinsiyete göre sporcu öğrencilerin rakibe saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

2. Hipotez;

H_0 : Yaşa göre sporcu öğrencilerin fair-play ynelimleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0a} : Yaşa göre sporcu öğrencilerin sosyal normlara uyum alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0b} : Yaşa göre sporcu öğrencilerin kurallara ve yönetime saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0c} : Yaşa göre sporcu öğrencilerin sporda sorumluluklara bağlılık alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0d} : Yaşa göre sporcu öğrencilerin rakibe saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

3. Hipotez;

H₀: Okul türüne göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0a}: Okul türüne göre sporcu öğrencilerin sosyal normlara uyum alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0b}: Okul türüne göre sporcu öğrencilerin kurallara ve yönetime saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0c}: Okul türüne göre sporcu öğrencilerin sporda sorumluluklara bağlılık alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0d}: Okul türüne göre sporcu öğrencilerin rakibe saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

4. Hipotez;

H₀: Spor dalına göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0a}: Spor dalına göre sporcu öğrencilerin sosyal normlara uyum alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0b}: Spor dalına göre sporcu öğrencilerin kurallara ve yönetime saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0c}: Spor dalına göre sporcu öğrencilerin sporda sorumluluklara bağlılık alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0d}: Spor dalına göre sporcu öğrencilerin rakibe saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

5. Hipotez;

H₀: Spor yapma yılına göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0a}: Spor yapma yılına göre sporcu öğrencilerin sosyal normlara uyum alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0b}: Spor yapma yılına göre sporcu öğrencilerin kurallara ve yönetime saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0c}: Spor yapma yılına göre sporcu öğrencilerin sporda sorumluluklara bağlılık alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0d}: Spor yapma yılına göre sporcu öğrencilerin rakibe saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

6. Hipotez;

H₀: Sporculuk düzeyine göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0a}: Sporculuk düzeyine göre sporcu öğrencilerin sosyal normlara uyum alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0b}: Sporculuk düzeyine göre sporcu öğrencilerin kurallara ve yönetime saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0c}: Sporculuk düzeyine göre sporcu öğrencilerin sporda sorumluluklara bağlılık alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0d}: Sporculuk düzeyine göre sporcu öğrencilerin rakibe saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

7. Hipotez;

H₀: Ailenin ekonomik durumuna göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0a}: Ailenin ekonomik durumuna göre sporcu öğrencilerin sosyal normlara uyum alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0b}: Ailenin ekonomik durumuna göre sporcu öğrencilerin kurallara ve yönetime saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0c}: Ailenin ekonomik durumuna göre sporcu öğrencilerin sporda sorumluluklara bağlılık alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0d}: Ailenin ekonomik durumuna göre sporcu öğrencilerin rakibe saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

8. Hipotez;

H₀: Yaşanılan çevreye göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0a}: Yaşanılan çevreye göre sporcu öğrencilerin sosyal normlara uyum alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0b}: Yaşanılan çevreye göre sporcu öğrencilerin kurallara ve yönetime saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0c}: Yaşanılan çevreye göre sporcu öğrencilerin sporda sorumluluklara bağlılık alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_{0d}: Yaşanılan çevreye göre sporcu öğrencilerin rakibe saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Araştırmanın Varsayımları

- ✓ Bu çalışmada uygulanan yöntemin amaca uygun olduğu varsayılmıştır.
- ✓ Sporcu öğrencilerin anket formu ve ölçek sorularına doğru ve içten cevap verdikleri varsayılmıştır.
- ✓ Bu çalışmada kullanılan veri toplama araçlarının geçerli ve güvenilir olduğu, çalışmanın amacına uygun olduğu varsayılmıştır.
- ✓ Seçilen örneklem grubunun araştırmanın evrenini temsil eder nitelikte olduğu varsayılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

- ✓ Bu çalışma, Rize ilinde lise düzeyinde öğrenim gören sporcu öğrencilerle sınırlıdır.
- ✓ Bu çalışma, 2021-2022 Eğitim-Öğretim yılında öğrenim gören sporcu öğrencilerden elde edilen verilerle sınırlıdır.
- ✓ Bu çalışma, çalışmaya katılan lise düzeyinde öğrenim gören sporcu öğrencilerin ölçek maddelerine verdikleri cevaplarla sınırlıdır.
- ✓ Araştırmadaki veriler literatür taraması, anket ve ölçek soruları ile sınırlıdır.

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Eğitim

Etimolojik olarak eğitim sözcüğü Latince bir kökenden ortaya çıkarak “educare” ve “educere” kelimelerine karşılık geldiği görülür. “Educare”, öğrenileni kendine özgü maharet ile hazırlayarak bir sertifika, diploma veya herhangi bir niteliğin elde edildiği sözlü olmayan bir şekilde sonlandırılmaktadır. “Educere” ise yetkinleşme, kişinin şahsını ve dünyayı araştırmasına müsaade etmek, şahıs olarak düşünceleri ve kabiliyetleri kıymetli olduklarında düşünceleri takip etmek ve kabiliyetleri daha üste taşımak anlamlarını kapsamaktadır (Sağlam, 2008).

Eğitim ifadesi, Türkçe olarak eğmek eyleminden ortaya çıkarak, öğretebilmek, uygulayabilmek, yönlendirebilmek, bilgilendirebilmek, terbiye edebilmek, yetenek kazandırmak, yetiştirmek, mecbur bırakmak şeklinde birçok anlama sahiptir. (Ereş, 2008). Eğitim, insanların tavırlarındaki yaşanmışlıkları neticesinde ortaya çıkan bilerek ve isteyerek yapılan değişikliklerdir (Ertürk, 1975). Eğitim, insanların tavırlarında ortaya çıkan farklılık sürecidir (Tyler, 1949). Kişilerin bedensel ve ruhsal tarafından kendini geliştirmesi ve daha sağlıklı bir birey haline gelmesini sağlamak adına yapılmış olan faaliyetlerdir. En kapsamlı manasıyla, kişileri sınırlı gayeler tarafında büyütme zamanlarıdır. İnsanların yaşadıkları hayatları süresince kabiliyet, bilgi ve duruş elde etme sürecidir. Veya insanların çevreyle ortaya çıkardığı etkileşim neticesinde kurduğu tutum farklılıkları olarak başka bir biçimde belirtilir (Kılıç, 2009).

Bu sebeple insanların hareketlerinde değişiklik, çeşitlilik ortaya çıkarabilmek adına öğretmenlerin, insanların hayat çevrelerini iyileştirmesi, hangisini ne türlü ve hangi vakit öğreteceği konuyu daha düzenekli bir biçime getirmesi gerekir. Eğitimin devamındaki projelerin sürekli olarak takip edilmesi ve detaylı bir şekilde araştırılması eğitim düzenini daha sistemli şekle varılmasını sağlamaktadır (Fidan, 2012).

Eğitim en sade tanımlamasıyla beraber gösteriş, değiş tokuş etme zamanıdır. Bu zamanın ortaya çıkması sadece kişinin gerçekleştirerek, yaşadığı sürece ve uygulayarak öğrenmesine bağlıdır. Bunların yanı sıra bir insanın hareketlerinde istenmeyen gelişmeleri engellemek ve istenen hareketleri keşfetmek için kısa ve uzun vadeli tasarımlara gerek duyulur. Eğitimin açıklamasını yinelemek gerekirse; “kişinin

hareketlerinde bireysel hayatı yoluyla istenen değişimler ortaya çıkarma durumudur” (Bilen, 2002).

Eğitim, bir insanın hareketlerinde bireysel yaşamı boyunca istedikleri değişimi ortaya çıkarma durumudur (Küçükahmet ve Çalık, 2006).

1.2. Beden Eğitimi ve Spor

Bedensel eğitimi genelleyecek olursak harekette bulunmak öğrenmek, farklı bir açıdan bakacak olursak bedensel hareketliliklerin projeli olacak şekilde insanın yaşantısına yansması ya da dönüştürölmesi mesleği şeklinde ifade edilmektedir (Nebioğlu, 2006).

Bedensel eğitim; jimnastik, oyunlar ve idman şeklinde eğitsel bütünölle fiziksel faaliyetleri kapsayan genelleyici bir kavram olup; fiziksel faaliyetler kapsamında ve bedensel faaliyetler vasıtasıyla olan bir eğitim olarak bilinir (Açak, 2005). Bedensel eğitim; Milli Eğitimin esas noktalarına uyacak şekilde bireyin fizikken, ruhen ve fikren büyümesini kazanmaktadır. Bireyin toplum kurallarına uyumlu olarak yaşaması, karşılıklı olan bağlantılarının güzel misal aktarabilmesi, iyiliksever, kişi ayrıcalıklarına saygı duyarak, dürüstçe yaklaşması, akıllı, zihinsel ve fiziksel karakterleri takip ederek sağlığa önem vermesiyle irtibatlıdır (Aracı, 2001).

Bununla birlikte bedensel eğitim ve idman, toplumsal tümlük adına olan laboratuvarıdır. “Gençler her sene paylaşım yapma, yetenek, idrak etme, değişim yapmak, başka bireylerce kararlaştırılan gayeleri bilme, karşılıklı takip edilen direktifleri kavrama, bağımsızlığı güçlendirme, öğrenebilmeye istekli olma, uyum içerisinde ve sorumlu olarak sosyal hayat için mühim kişiye özgü kabiliyetleri güçlendirme ve hareketleri başarılı bir şekilde bütünlemeyi öğrenmektedirler. Geçtiğimiz senelerde bedensel eğitimin, olumlu toplumsal tutumları çoğalttığı düşüncesinde olan kişiler, farklı çalışmalar ile de bu fikri desteklemişlerdir. Bu çalışmalara sürekli katılım sağlayanlar da pozitif sosyal sonuçlar görölürken aynı zamanda bu çalışmaları takip eden kişilerde de sosyalleşme bakımından olumlu olacak şekilde bir etkilenme olabilmektedir. Bir insanın beğendiği davranışları taklit etmesi sportmenlik ve centilmenlik ile başladığı görölmektedir. Eğitim ve öğretime başlanıldığı ilk zamanlarda bu tavırlar öğrencilerde yükseliş göstermektedir. Eğitmenler, etkinlikleri tasarlarırken bütün öğrencileri farklı kişiler olarak görmelidir.

Bütün öğrencilerin olgunluğa ayrı zamanlarda ulaşacaklarını, fiziksel ve sosyal farklılıklar olabileceği göz ardı edilmemelidir” (Yaylacı, 1998).

Spor, yarışmalara dayalı, katı kurallardan yapılı, beden eğitimi aktiviteleri oluşturularak farklı alanlarda somutlaştırılan fizyolojik, psikolojik, estetik ve teknik niteliklerde yeterlilik gerektiren etkinlikler olarak açıklanmaktadır. Sporun en belirgin özelliği yarışmak ve kazanmaktır (Aracı, 2001).

Sosyal ve ekonomik kalkınmanın temel faktörlerinden biri olan spor, kişilerin beden ve ruh sağlığını iyileştirir, karakterleri meydana çıkarır ve kişilik özelliklerinin gelişimini sağlayarak, bireyler, toplumlar ve milletler arasındaki yardımlaşmaya ve kaynaşmaya etkili olmaktadır. Spor, insanların mücadelede bulunma gücünü artırır. Bunun yanı sıra belirli kurallara göre hareket ederek mücadele etme, heyecan hissetme, yarışmak, yarışmada galip olma gayesiyle yapılan fiziksel aktivitelerin hepsine spor denmektedir (Demirci, 2008).

1.2.1. Beden Eğitimi ve Sporun Önemi

Beden Eğitimi bir öğrencinin okul hayatı boyunca oyun oynama hakkının özgürce hareket etmesine katkı sağlayan fiziksel ve ruh eğitimi sağlayan bedensel aktivitelerden oluşan genel eğitim ve öğretimin önemli bir parçasıdır (Güneş, 2004)

Beden eğitimi insan vücudunun yapısını ve fonksiyonunu şekillendirmekte, kas ve eklemlerin kontrolünü yaparak dengeli gelişimlerini sağlamaktadır. Bireylerin boş vakitlerini değerlendirme, beden gücünü en azaltıcı şekilde kullanma, bununla birlikte organların kontrolü, sistematik bir biçimde harekette bulunmayı sağlaması konusunda büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir (Açak, 2005).

Beden eğitimi, kişisel ihtiyaçlara göre şekillenmektedir. Hareket, en temel ihtiyaç olarak kabul edilmektedir. Bedensel faktörler yaşam için önemli bir unsurdur. Modern hayatın durgunluğu, buna istinaden beden eğitimini daha da önemli bir unsur haline getirmektedir (Aracı, 2001).

Kendini hızla gösteren gelişmeler ve değişimler, beden eğitimi ve spor faaliyetinde de ortaya çıkmaktadır. İnsanlar ve ülkeler, sundukları birçok faydadan ötürü beden eğitimi ve spora fazla önem göstermektedir. Beden eğitimi öğretmek seçkin sporcular yetiştirmek, belli bir kitleye hitap eden sporlar ortaya çıkarmak ve genel eğitime katkı sağlamak söz konusu olduğunda büyük faydalar planlayan ülkeler

yoğun bir şekilde bilimsel araştırmalara yatırım yapmaktadır. Hatta bu alanda, öğretim metotları ve yürütmeleri de hızlı bir şekilde değişmekte ve gelişmektedir (Karaküçük, 1989).

Beden eğitimi yaşamı korumasının ve geliştirmesinin yanı sıra bireylerin ruhsal ve fikri olarak bu şekilde yaşamaya yönlendirerek biyolojik varlıklarını yükseltmesine imkân sağlamaktadır. Beden eğitimi olmadığı sürece bütünlük eğitiminin de olması mümkün değildir. Bundan dolayı beden eğitimi, ideal eğitimin şekillenmesine farklı aktivitelerle beraber etkili olmalı, gelişebilen büyüyeabilen öğrenciye örneklerle uyandırarak şekilde yetiştirmeye yardımcı olmalıdır. (Güneş, 2004).

Bedensel eğitimin ve sporun, bireylerin zihnen ve fikren büyümesiyle beraber fiziki büyümelerinin uyum halinde olması bireylerin içinde bulundukları ortamlarda daha sağlıklı, verimli, dengeli ve daha mutlu olmalarında ciddi bir rolü bulunur. Bu şekilde toplumların beden eğitimi ve spor aktivitelerine katılımları ve sonuçları üzerinden erişebilecekleri başarıları bu yol ile kendi ülkesinin tanıtımlarını ve propagandalar yapmaları yönünden önemli görülmektedir (İnal, 2003).

1.2.2. Beden Eğitimi ve Sporun Liselerdeki Amaçları

Genel anlamda beden eğitimi, hareketler yoluyla öğrenmek ve hareketler etmeyi öğrenmek şeklinde tanımlanabilir. Hareket etmeyi öğrenmek, asıl hareketler, spor, jimnastik, suda yapılabilen aktiviteler ve dansa kadar her türlü fiziksel aktiviteleri öğrenmektir. Hedefler, çeşitli beden eğitimi planları maksadıyla, bireye fiziğini en etkili ve randımanlı şekilde nasıl kullanabileceğini anlatmaktır (Tamer ve Pulur, 2001).

Toplumu oluşturmakta olan kişilerin; sağlıklı, iddialı, yetenekli ve çalışkan olmaları, dengeli bir kişilik geliştirmeleri, özet olarak; fiziksel, düşünce, hisler ve sosyal becerilerinin, milli gayeler yönünde büyütülmesi ve yönlendirilmesinde en etkili araç beden eğitimi ve spor aktiviteleridir. Tüm insan davranışlarının, uygulamada yaratıcı, gelişen ve güçlendirici bir tarafı olmalıdır. Çocukların spor eğitimi ile ilk defa karşılaşması ilköğretim zamanlarına geldiğinden, böyle dönemlerde bütün çocukların spor ile tanışmalarını sağlayan eğitmenin spor öğreticisi olmaları büyük önem taşımaktadır. Okulda eğitimi verilen spor ile çocuklar ve genç nesillerde

fiziksel, zihinsel ve toplumsal farkındalık yaratmaktadır. Böyle bir farkındalık ile sporda ve sosyal irtibatlarda farklı birçok değerler ortaya çıkacaktır (Şahin, 1998).

Fiziksel aktivitelerin düşünsel büyümesine katkı sağlaması, birkaç bölümü oluşturmaktadır:

Psiko-motor yetenekler, öğrencilerin düşünsel kasları arasında bağlantı oluşturmayı düşünmelerini sağlamaktadır.

Düşünmek sadece motor becerileri öğrenmek ile ilgili değildir, bu becerileri öğrenmek için ihtiyacınız olan bilgileri düşünmekle ilgilidir.

Fiziksel aktivitenin, sağlığın, sağlam beden hareketlerinin ve egzersiz unsurlarının yaşam boyu önemli olduğunun anlaşılmasına olanak sağlamaktadır (Tamer ve Pulur, 2001).

Beden eğitimi ve sporun liselerdeki amaçlarını şu şekilde de sıralayabiliriz:

- Atatürk'ün ve düşünce sahibi olanların beden eğitimi ve spor hususunda dile getirdikleri sözleri açıklayabilme,
- Tüm organlar ve sistemlerini düzenlerine uygun olacak şekilde geliştirebilme,
- Sinir, kas ve eklem bağlantılarını geliştirebilme,
- Sağlam duruş tabiatları edinebilme,
- Beden eğitimi ve sporla ilgili olan temel bilgi, teknik tutum, beceriler, tavır ve alışkanlıkların kazanılması,
- Ritimler ve müzikler ile hareketlerde bulunulabilme,
- Beden eğitimi ve sporun insanların sağlığına faydalarını anlayarak serbest vakitlerini spor aktivitelerini değerlendirme konusunda istekli olabilmek,
- Temel sağlık kuralları ve ilk yardım ile ilgili bilgi, yetenek, tavırlar ve alışkanlıklar edinebilmek,
- Doğayı sevmek, temiz havalar ve güneşten yararlanabilmek,
- İş birliği içerisinde çalışmak ve beraber davranabilme alışkanlığı edinebilmek,
- Görev ve sorumlulukları kabul etmek, liderleri takip etmek ve liderlik yapmak,
- İnsanın kendisine güven duyması, yerinde ve zamanında karar verebilmesi,

- Arkadaşça oynayabilme ve yarışabilme, kazananları tebrik edebilme, kaybetmeyi kabullenmek, hile ve haksızlığın karşısında olabilmek,
- Demokratik yaşam için gerekli tutum ve alışkanlıkların kazanılması,
- Spor araç ve tesisleri hakkında bilgi edinebilmek ve bunları gerektiği gibi kullanabilmektir (Açak, 2005).

1.3. Spor

Latince “Disportere” ya da “Deportere” kelimeleri birbirinden ayırtmak ve birbirine karıştırmak anlamına gelmektedir. Zaman geçtikçe evrim geçiren bu kelime günümüzde “sport” kelimesi anlamına gelmektedir. Milletlerarası dil uyumları önemli olduğu için “Sport” sözcüğünü zengin edebiyatına ilave ederek, okunmasıyla benzer olacak şekilde “spor” denilmeye başlanmıştır (Atasoy ve Öztürk Kuter, 2005).

Spor, şimdiki zamanda halkların refah ve kültürel seviyesinin bir işareti biçiminde anlamlandırılıp, sosyal hayatı bütün olacak şekilde etkisini gösteren çok büyük önemi olan bir fikirdir (İmamoğlu, 1992). Kısaca spor, en başta olan fiziksel aktivitelerin en üstünde görülmektedir. Bir şekilde bireyler her gün farklı bölümlerde sportif etkinliklere katılım sağlamaktadır. Spor, tarih boyunca insanların vazgeçemeyeceği bir parçası olmuştur (Dever, 2008).

Tarihimize baktığımızda bazı spor branşlarının diğerlerine göre Türk Kültürü’nde daha önemli bir yer edindiğini görebiliriz. Örneğin Güreş, okçuluk, cirit, avcılık, binicilik gibi sporların neredeyse tamamı, Türkler için çok önemli olmuştur. Diğer taraftan Türkler’in tarihin ilk zamanlarından bu yana bilinmekte olan en önemli özelliği olan “savaşçı ruhlu” olmaları sebebiyle çocuklarını küçük yaşlardan beri spora yönettiklerini biliyoruz. Zira o zamanlarda spor, herkes için severek ve istenilerek yapılan etkinliklerdendi (Dever, 2008).

Spor kendi kuralları ile bireysel ya da toplu gerçekleştirilen yarışmaya dayalı, fiziksel ve düşünsel becerileri geliştiren eğiten ve eğlendiren aktivitelerdir. Kişisel yarar sağlayan ve aynı zamanda günlük hayatı aktif olarak şekillendiren spor belirli olan kurallar çerçevesinde ekipmanlı veya ekipmansız yapılmakta olan aynı zamanda, kişisel ya da toplu bir şekilde boş zaman etkinliğini kapsayarak ya da profesyonel olacak şekilde, sosyal bir aktivite olarak kullanılabilir. Sosyal etkinlik olarak

oyunculuk, topluluk entegrasyonu zihinsel ve bedensel gelişim rekabetçi, takım ruhu olan ve kültürel bir alandır (Kılıcıl, 1998).

1.3.1. Sporun Temel ve Genel Amaçları

“Spor, insanların beden ve zihinsel sağlığının gelişmesini sağlayarak, insanın karakter oluşumunu ve kendini kişisel olarak geliştirmesine destek olarak katkıda bulunur. Bilgiler, beceriler ve yetenekler kazandırmasına katkıda bulunup çevreleriyle olan arkadaşlıklarını geliştirmek, sosyal anlamda dayanışmaları, kaynaşmaları ve başarıları arttırmak kişilerin rakiplik güçlerini geliştirerek bunların yanı sıra belirli kurallar içerisinde yarış halinde olmak, heyecanlanma, yarışmalarda galip gelme amacıyla ortaya çıkan etkinliklerdir” (Yalçın, 2006).

Eğitim, çocukların bedensel aktivitelerle, hareket ederek gelişimini ve eğilimine teşvik ederek her bir öğrencinin faaliyet etkinliklerinin tepe noktasına gelmesine olanak sağlamaktadır. Eğitim hedeflerinin gerçekleştirilmesinde öğrencinin düşünsel ve sezgisel oluşumlarındaki koşulların toparlanmasına eklidir. Bedensel eğitim ve spor bu nedenle bilinen eğitimin ayrılmaz bir bütünüdür. Şimdiki zamanlarda bedensel eğitim ve spor büyümekte olan yeni kuşakların asıl kaynağı olan insanlara, beden ve ruh sağlığı kazandırmaya yönelik bir aktivite planları şeklinde oluşum sağlamaktadır (Demirel ve Kaya, 2001).

Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 4.12.1987 tarihli ve 232 sayılı Kararı ile 1987–1988 eğitim öğretim senelerini takiben uyguladıkları Yayınlar Dairesi Başkanlığının 30.09.1997 tarihi “İlköğretim, Lise ve Dengi Okulların Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programlarında” genel hedefleri şu şekilde anlatılmıştır.

- Atatürk'ün ve düşünürlerin bedensel eğitim ve spor konusuyla ilgili dile getirdikleri tümceleleri benimseyerek anlatabilme,
- Bireyin bütün vücut sistemlerinin ve organlarının seviyelerine uygun olacak şekilde güçlendirebilmek ve geliştirebilmek,
- İnsanların eklemler ve sinir-kas koordinasyonlarını birbirine uyum sağlayacak şekle dönüştürebilmek,
- İnsanların vücudunu sağlıklı kullanarak sağlıklı vaziyet alışkanlıkları edinmek,

- Beden eğitimi ve spor ile ilgili olan esas hareketler, bilgiler, beceriler ve alışkanlıkların oluşturulmasına katkı sağlayabilmek,
- Müzikler ve aynı zamanda ritimler ile hareketler yapabilmek,
- Halk oyunlarına ilişkin bilgiler ve yetenekleri benimsemek ve bunları uygulamaya çevrili şekle getirebilme,
- İlk yardım ve esas sağlık kuralları hakkında bilgi, yetenekler, hareketler ve alışkanlıklar kazanabilmek,
- Beden Eğitiminin sağlığa faydalarını benimseyerek, boş zamanlarını spor etkinlikleri ile daha canlı bir hale getirebilmek,
- Tertemiz bir havada, doğayı severek güneşten faydalanabilmek,
- İş birliği yaparak hep birlikte yapılacak işleri başarabilmek,
- Görevler ve sorumluluklar edinmek, liderlik ve liderliğe uyumlu olabilmek.
- Kendine güvenerek, hızlı ve pratik kararlar alabilmek,
- Dürüst olarak oynamak ve spor yapmak, kazananları tebrik edebilmek, kaybetmeyi benimseyebilmek, fesatlık ve adaletsizliğin önünde durabilmek,
- Demokratik hayatın gerektirdiği gibi hayatı öğrenebilmek,
- Kamusal sisteme faydalı hale getirebilmek ve koruyabilmek şeklinde sıralanabilir (Tamer & Pulur, 2001).

Bedensel eğitimin hususi hedefleri ise şu şekilde açıklanmaktadır:

- Öğrencinin ruhsal, bedensel ve düşünsel gelişimine katkı sağlamak,
- Sağlıklı yaşayabilmek adına hayat standardını çoğaltabilmeyi idrak edebilmek,
- Hayat kalitesini çoğaltabilmek adına motor yetenekleri (jimnastik, kendini ifade etmek, estetik vb.) geliştirmek için bedensel faaliyetlere katkı sağlama arzusu çıkarmak,
- Doğru hareketler ve düzgün duruş alışkanlıklarının kazandırılması,
- Beden eğitimi ve spor etkinliklerinin önemli olduğunu benimseyebilmek,
- Vücut hareketliliklerini keşfederek farklı hareketler ortaya çıkarabilmek,
- Hayal etme becerisini, bireysel var etme gücünü ve yapılandırmacılığı geliştirmek,
- Grup ve ekip çalışması yoluyla farklı insanlar ile sosyal ilişkiler kurarak pozitif bir iş birliği geliştirebilmek,

- İyi bir lider olmak, sorumluluklarını bilmek ve bununla birlikte iyi bir takipçi olma özelliklerini geliştirmek,
- Genel kurallara saygılı olma, farklı kurallar ortaya çıkarabilme, kurallara uyma ve durumların oluşumuna göre kuralları genişletmek becerisine göre davranma,
- Öteki insanlara da doğru söyleyen, güler yüzlü ve saygı sevgi çerçevesinde davranabilmeyi öğrenmek,
- Kendine iyi bakabilme, kendinin kuvvetli ve güçsüz olan taraflarını bilerek yaptıkları hareketleri kontrol edebilmek,
- Diğer insanlar ile demokratik ortamlarda mücadele vermek, kazanmayı ya da yenilgiyi büyüklükle karşılayabilmek ve tecrübe kazanabilmek,
- İnsanların boş vakitlerini akıllıca kullanabilmeyi öğrenmesi,

Bu tür hedeflerin her biri, eğitim düzeylerindeki insanların ilgi, gereksinim ve becerilerine bağlı olarak daha belirli olan ve ölçülebilen bir şekilde nizamlı hale getirilir. Bir başka deyişle, böyle hedefler, davranışlar seviyesinde daha şahsi bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Tamer & Pulur, 2001).

1.3.2. Spor Ahlakı

Sporla iyi ve iyi olmayanın ölçütü nedir? Başarıya giden her şey pozitif, başarısızlığa ve kaybetmeye götüren her şey kötü müdür? Spor da hedef “her ne şekilde olursa olsun kazanmam lazım” düşüncesi mi olmalıdır? Spor ile ilgili kazanılan başarılar, şampiyonluk ve madalyalar bir takım insani ve ahlaki değerlerden önce mi gelmelidir? Ya da kazanılacak şampiyonluk ya da madalya uğruna ahlaki değerleri ayaklar altına almaya değer mi? Kazanma adına hiçbir ahlaki değer tanınmadığı bir mücadeleye spor demek ne kadar doğrudur? Spor, asıl itibarıyla bedensel gücün çoğaltılması ve kişiye özel olan açıdan en üst noktaya çıkarılması yolunda gösterilen uğraştır (Yamaner, 2001). Yalnızca sporla ilgisi olan insan, yalnız bedensel hünerlerinin gelişimini sağlayan ve bunları kullanabilen insan olmamalıdır. Zira spor; beden, zihin, zekânın, iradenin, hislerin, kendi kendini kontrol etme yönteminin, şahsi bir ahlaki endişenin ve yaşama iradesinin beraber iş başında olduğunu gösteren bir sistemdir. Bu sebeple spor ile ilgilenen, yalnızca sportif başarı nedeniyle uğraş yapan kişi olamaz. O, sportif başarı için yaptığı çabanın yanı sıra ahlaki yönden de erdemli davranışlar ortaya koymalıdır (Erdemli, 2006).

Toplulun benimsediği ahlak kültürel değerlerin kişiler tarafından kabul edilmesi, insanların yükümlülüklerini bilerek halk arasında yerine getirilmesi lazım olan görevler ve yükümlülükleri pozitif değerler içerisinde yerine getirilmesi, sağlıkları yerinde olan toplumların oluşmasını sağlamaktadır. Kişiler içerisindeki ilişkileri pozitif yönde düzenleyen ahlak, oluşan kurallardan oluşmaktadır. Değerleri fazla olan şahsiyetin oluşumunda ve ahlak tavırlarında toplumların çok fazla etkisi bulunmaktadır. Zira bireylerde teke tek ilişkilerle ilişki kurulmadan hiçbir eylem ortaya çıkamaz (Güngör, 2000).

Sporun temeli hareketlerle yapılan oyundur. Bütün oyunlarda olduğu üzere sporun da oyunlar oynamayla kazanılacak şekilde doğası olduğu gibi sade kurallar ve ilkeleri mevcuttur. Teker teker spor dallarına özel farklılıklar görülse de spor tanımının hepsinde görülen esas kurallar ve unsurlar da görülmektedir. Bütün bunlar sporu bir ahlak olayı şeklinde bütünleştirmektedir (Erdemli, 2006).

İnsanlık tarihi süre zarfında “hiçbir toplumsal kurum ve faaliyette, spor olaylarında olduğu gibi insani birlikteliğin ahlaki norm ve kuralları toplumsal bir uzlaşma ile önceden belirlenmemiş ya da bu ahlaki yaptırım kurallarının iradi olarak çiğnendiği bir eylem alanı görülmektedir. Bu bakımdan spor, standart kurallara göre düzenlenen, yapanlar için şans eşitliği bulunan; insanın zgr istencini kullanma ve seçme yapabilme eylemi ile doğal dürtü eğilimleri arasında uygun olana karar vermede, aklını ve vicdanını kullandığı, ahlaki değerler içeren bir eylem” alanı olmaktadır (Doğal, 2007).

Sporla uğraşan bireyleri kendilerini zaman geçtikçe geliştirebilmesi, bu yollarda katlanmak zorunda olduğu bütün dertlerle ve güçlüklerle uğraşım verme hedefine azim denmektedir. Ama bu şekilde gerçekleşen bir çabada daima başarıya erişmek mümkün olamaz. Sporla uğraşan insanların başarılı olmamasının ve yenilmenin sebeplerini soruşturarak başarıya erişmenin yollarını aramaktadır. Böyle gayretler için sporla uğraşan insanlar kendileriyle ve kendileri için verdikleri çabada, kendilerini yoğurup şekillendirmektedir. Böyle durumlarda bir amatörlük mevzu bahistir. Sporla ilgilenen insanlar isterlerse bir dünya rekortmeni, oldukça iyi bir usta, okulda ya da sınıf takımında güzel bir sporcusu ya da olağan bir spor yapan insan olsun; benliğinden uzak kalmış ve negatif düşüncede olmaması spor ile ilgilenen bir insanın, sporla ilgili yzeyssel canlılığını kaybetmemesi gerekmektedir. Bu canlılığın

kaybedildiği ve insanın içindeki sporla ilgilenen kişinin bağışlandığı bir yerde insanda heves ortaya çıkmaktadır (Erdemli, 2006).

1.3.3. Etik

Etik unsurunun tarih açısından çok fazla tanımı bulunmaktadır. Sözlük anlamı olarak etik; töre bilimi, ahlak bilimi, ahlaki, ahlakla ilgili olarak tanımlanmaktadır (Bülbül, 2001).

Etik, ahlaki olanın benliğini ve temellerini araştıran bilim, insan davranışları ile ilgili problemleri inceleyen felsefe dalı olarak tanımlanmaktadır. Etik, ahlak felsefesidir. Etik, kişilerin bütün davranış ve eylemlerinin temelini araştırır. Şimdiki zamanlarda etik kavramı, daha çok iş hayatı içerisindeki davranış biçimlerini irdeleyen, düzenleyen bir disiplin olarak görülmektedir. Ahlak unsuru ise, insanların sosyal hayat içindeki ilişkilerini düzenleyen bir disiplin olarak görülmektedir. Etik ile ahlak kelimeleri, bazı felsefeciler tarafından farklı anlamlar içeren kavramlar olarak görülmekte, bazı felsefeciler ise buna karşı çıkmaktadırlar. Aristoteles, etiği kuramsal felsefeden ayırarak kendi başına bir felsefe alanı olarak ele alan ilk filozoftur. Etik, pratik felsefenin bir bölümü olarak insan eylemleri ve onların ürünlerini konu alır (Pieper, 1999).

Etik sözcüğünün iki farklı kullanımı vardır. İlk kullanımı; alışkanlık töre ve gelenek anlamlarını taşır. İkinci kullanımı ise (genel kullanımı budur), eylemde bulunan ve davranan kişi, aktarılan eylem kurallarını ve değer ölçülerini sorgulamadan uygulamayıp; aksine kavrayarak ve üzerinde düşünerek talep edilen iyiyi gerçekleştirmek için onları alışkanlığa dönüştüren kişidir. Alışkanlık, töre ve gelenek böylelikle karakter anlamını da almakta, erdemli olmanın temel tavrı olarak pekişmektedir (Pieper, 1999).

Etik; iyi, kötü, yararlı gibi sorunları inceleyen, ahlaki bir davranış kuralı ortaya koyan, neyin yapılması gerektiğini, hangi davranışın iyi olduğunu, neyin yaşama anlam kazandırdığını gösteren ahlak bilimi olduğuna göre, bu tanımın sınırladığı tüm değer, kavram ve eylemlere her insanın saygılı olması gerekmektedir. Bütün var olan ve kabul görmüş etik değerleri reddedebilmek mümkün olmamaktadır. Zira etik değerler, insan yığınlarını “toplum” ve insanları “birey” yapmaya yetebilecek güçte altyapı oluştururlar (Cevizci, 2002).

Özetle belirtecek olursak; etik doğru ve yanlış davranış teorisidir. Ahlak ise onun pratiğidir. İlkeler söz konusu olduğunda etik kavramı kullanılırken, davranış söz konusu olduğunda ahlak kavramı kullanılmaktadır. Etik bir kişinin belli bir durumda ifade etmek istediği değerler iken ahlak ise bunu hayata geçirme tarzıdır (Aktaş, 2019).

Toplum ile iç içe olması sebebiyle spor, etik kuralları da kapsamaktadır. Etik; doğruyu ve yanlış biribirinden ayırarak doğru olanının seçilmesi ve ahlaklı bir biçimde davranış şeklinin göstergesi olmaktadır. Bunun yanı sıra etik, insanların toplum tarafından güzel, dürüst ve iyi olanı kabul ettikleri çoğu kurallara uygun olarak davranıldığı görülmektedir. Şu şekilde anlatmak gerekirse bütün aktivite ve hedeflerin uygun olacak biçimde açıklanması, hangisinin yapılması gerektiği hangisinin yapılmaması gerektiği; neyin istenip neyin istenemeyeceğinin, neye sahip olunup neye olunamayacağının farkında olunması demektir (Becerikli, 2013).

“Kişiler davranışlarını konu alarak etik bir tavırla veya etkileri ahlaksal yönünden uygun olan bir eylem yapılmakta olan niteliksel durumu sorgulamaktadır ve bunların sonucunda ahlak, ödev, gereklilik ve izin gibi unsurları da içine almaktadır. Özetle etik, doğrunun ve yanlışın ne anlama geldiği veya ahlaksal açıdan görevler ve yükümlülükleri ile ilgili bir disiplin olarak belirli bir ahlaki değerler sisteminin tümüdür” (Özdemir, 2009).

“Etik, kişilerin oluşturmuş olduğu kişisel ya da toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerler, kurallar, normlar, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi durumları ahlaksal yönden araştırarak ortaya çıkaran bir felsefe kolu biçiminde açıklanabilmektedir” (Obuz, 2009).

1.3.3.1. Sporda Etik

Sporda etik; “spor konusunun gelişmesinde önemli olan, karşılık bekleyerek her iki tarafın üstlendikleri görevler ve aldıkları sorumlulukları eşitlik, tarafsız olmak, dürüst olmak ve saygılı olmak şeklinde daha kapsamlı unsurlar içerisinde ne yapılması gerekiyorsa onun yapılması gerektiğini anlatmaktadır.” Spor etiğinin asıl amacı; insanlara sporun genellikle onay görmüş daha kapsamlı etik unsurların özümsetilip bahsedilen unsurların sportif alanlarda davranışsal kapsamında ortaya konulmasının gerçekleştirilmesidir. Yaygın anlamda sporda etik, sporun gelişiminde önemli olan ve spor taraflarında görevler ve sorumluluklarını doğruluk, eşitlik, duruluk ve yansızlık

ve saygılı olmak şeklinde daha kapsamlı değerler içerisinde yerine getirilmesi istenilmektedir. Sporun etiğinin asıl gayesi insanlara sporla ilgili onay almış kapsamlı etik unsurları özümseterek böyle unsurların sportif mekanlarda davranışsal kapsamında sunulmasını hazırlamaktır. Böyle zamanların önemi, bu unsurların özümsemesinde konu olan çalıştırıcıların ve spor eğitmenlerinin sporda etik konularında eğitim görmüş ve etik unsurları davranışsal boyutta oraya çıkarabilecek sınırdaki idrak edebilir şekilde hazır olmaktır (Bergman, 2000).

Yaygın anlamıyla spor, toplumsallaşma süreci ve irade şeklinde görülmektedir. İrade denilmesinin bir sebebi var. Zira bireylerin yapılarını etkilemede önemli bir yere sahiptir. Metanetliği oranlar ve bütün fiziksel kabiliyetleri çalıştırmaktadır. Kuvvetlenme isteği ve sevinci, kendini geliştirme isteği, galip gelen veya yenilen yarışmacılara karşı saygılı olmak, kişilerin ekip şeklinde hareket yapma isteği, bencillik yapamayacağı bir mütevazılık, yavaş olmayan bir koşmanın, bir atlama çitasından geçilmesinin ve en uzağa atmanın lortaya çıkardığı bu unsurları doğrucu bir şekilde teslim edilmesi gerekir (Tiryaki, 1981).

Sporun yönetim şeklinde etiğin uygun olacak biçimde yapılabilmesi tarafındaki etik şifreler şeklinde de anlatılabilmektedir. Etik şifreler spor idarecilerinin nasıl davranmaları gerektiğini gösteren bir yol göstericidir. Spor camiasında çokça etik şifreyle karşılaşılması muhtemeldir ve sözü edilen şifreler spor bakanlıkları ve spor düzenlemeleri için de özümsemiştir (Eskicioğlu, 2010).

1.3.3.2. Etik İlkeleri

Spor ile uğraşan çalıştırıcıların sporcuların, seyircilerin, spor yöneticilerinin ve spor muhabirlerinin hareketleri etik unsurlara uygun olarak davranılmalıdır.

Eitzen'e göre sporlarda dikkat edilmesi gereken unsurlardan birkaçı şu şekildedir:

- Spor ile ilgilenenler sporu araç olarak değil, amaç olacak şekilde yapmalıdır.
- Spor karşılaşmalarında sportif hedeflere ulaşmak, yapılan yarışmaların neticelerinden çok daha önemli görülmektedir. Ortaya çıkacak maddi vb. etmenler sporun amaçlarının önünde durmamalıdır.
- Çalıştırıcılar ve sporun yöneticileri spor ile ilgilenenlere saygı çerçevesinde

olmalıdır. Onların şahsi değerlerine değer vermelidir. Spor yapanları sömürmemelidir, aşağılamamalıdır ve robot haline getirmemelidirler.

- Spor yapanlar rekabet ettikleri insanlara saygı göstermeli olmalı, rekabet ettikleri insanlara gözlerini korkutmak veya bunlara karşı bilerek zararlar vermeyi kapsayan taktikler hoş görülmemelidir.
- Lig yönetimlerinde ve karşılaşmaların kontrolü, tüm taraflara adil olacak şekilde uygulanan tarafsız düzenlere göre yapılmalıdır.
- Spor etkinliklerine hangi kişilerin katılması gerektiğine ırk, inanç, cinsiyet ya da toplumsal pozisyona göre değil, beceri ve güdülenme durumuna göre karar verilmelidir.
- Spor aktiviteleri katılan insanların güvenliğini sağlayacak şekilde olmalıdır. Spor kuralları ve gerekli ekipmanlar spor yapan insanları koruyacak şekilde düzenli olmalıdır (Özbek, 1999).

Aşağıda sporcuların, antrenörlerin, spor yöneticilerinin, hakemlerin, spor yazarlarının, seyircilerin ve spor bilimcilerinin uyması beklenen etik unsurlar açıklanmıştır.

Spor yapan insanların uyması gereken etik unsurlar:

- Dürüst davranmalı,
- Hileye başvurmamalı,
- Olmaması gereken alışkanlıklarından uzak durmalı,
- Toplumlara örnek olacak karaktere sahip olmalı,
- Rakipler birbirine saygılı olmalı,
- Yenilmeyi doğal bir sonuç olarak kabul etmeli,
- Takım arkadaşlarına, antrenörlerine ve seyircilere saygılı olmalı,
- İzleyicileri kışkırtacak, şiddete yol açacak hareketlerden kaçınmak,
- Hakemlerin kararlarına saygı göstermek,
- Sigara, alkol gibi zararlı olan maddelerin reklamlarında yer almamak,
- Her türlü dopingden kaçınmak,
- Parayı ve ünlü olmayı, sağlıklarına ve hayatlarına tercih etmemeli (Özbek, 1999).

Antrenörlerin uyması beklenen etik ilkeler:

- Sporcusuna sözlü ve bedensel saldırıda bulunmaz,

- Sporcusunu doping kullanmaya teşvik etmez,
- Sporcularıyla cinsel-duygusal yakınlığa girmez.
- Rakip sporcuları ve sporcularının antrenör ve yöneticilerini küçük düşürücü konuşmaz,
- Sporcusunun görüşlerine değer verir,
- Sporcusuna hoşgörölü davranır,
- Antrenman saatlerine özen gösterir,
- Sporcularının her birine eşit davranır,
- Sporcuları ile olan ilişkilerinde basın ve yöneticilerin etkisinde kalmadan, kendi gözlem ve yargıları ile hareket eder,
- Sporda dürüstlüğü, disiplini, kazanmaya tercih eder,
- Sporcularını şikeye karşı korur, kendisi de alet olmaz,
- Taraftarları tahrik edici sözlerden kaçınır (Özbek, 1999).

Spor yöneticilerinin uyması beklenen etik ilkeler:

- Spor yapan insanları ticari bir yapıda olarak görmez,
- Kulüplerini ya da takımlarını karlı bir işletme şeklinde düşünmez,
- Kulüplerini ya da takımlarını reklam gibi göstermez,
- Spor yapanların kiralama ya da aktarımında onların da görüşüne başvurur,
- Spor yapan kişiye ceza verirken hisleriyle hareket etmeden, tarafsız davranır,
- Taraftarları gaza getirecek şiddete yöneltecek laflar söylemez,
- Hakemlerin kararlarına saygı gösterir. (Özbek, 1999).

Hakemlerin uyması beklenen etik ilkeler:

- Kararlar konusunda eşit, objektif olur,
- Hileyle uğraşmaz,
- Taraftarın olduğu kulüpleri, takımları medyaya söylemez,
- Hakemlerin yönettiğı yarışmalarda objektifliğine yanlış yapacak davranışlarda bulunamaz,
- Sporculara saygı gösterir, hakaret şeklinde olan davranışlara yeltenmez (Özbek, 1999).

Spor yazarlarının uyması beklenen etik ilkeler:

- Sporcu olaylarını tarafsız değerlendirir,

- Taraftarı olduğu takımı ya da kulübü kamuoyuna açıklamaz,
- Hakemleri eleştirirken, anlık durumları değerlendirmede insanın yanılabilceği gerçeğini gözden uzak tutmaz,
- Taraftarları kışkırtacak, şiddete yöneltecek şekilde anlatım ve sözler kullanmaz (Özbek, 1999).

Seyircilerin uyması beklenen etiklik kuralları:

- Sporcuya, hakeme, antrenöre hakaret etmez,
- Rakip takımın taraftarına, sporcusuna şiddet içeren davranışlarda bulunmaz,
- Takımının zaferini kutlarken, başka insanlara zarar vermez, başkalarının hayatını tehlikeye sokacak davranışlarda bulunmaz,
- Müsabakalar sırasında sahaya herhangi bir madde atmaz,
- Müsabakayı izlediği salona zarar vermez.

Sosyal bilimcilerin uyması beklenen etik ilkeler:

- Sporcuların izni olmadan gizlice bir çekim yapmaz, herhangi bir ilacı denemez,
- Yaşları küçük sporculara uygulanacak herhangi bir test ya da ilaç için velilerden yazılı izin alır,
- Sporcunun sağlığını tehlikeye atacak herhangi bir test, ölçüm ya da ilaç denemesini yapmaz.

Yukarıda sıralanan etik ilkeler sporun içinde yer alan ilgili kişilere benimsetilmelidir. Etik eğitimi ile bu ilkeleri davranışa dönüştürmek mümkündür. “Etik eğitimlerin hedefleri, bireyleri, ahlaksal varlık üzerine kendilerini yargılayabilecek durumlara getirmesidir” (Özbek, 1999).

1.3.3.3. Etik Dışında Kalan Davranış Şekilleri

Bugünlerde sportmenlik mesleğine uygun olmayan hareketler görölürken bunlarla beraber sportmence davranışı olan futbolcular, çalıştırıcı ve taraftarlar da bulunmaktadır. Misal futbol oyunlarında futbol oynayanların taca veya kornere atılan topların kendileri tarafından atıldığını hakemlere söylemesi gibi tutumlar bunlarla beraber teknik insanların oyuncularına yendikleri oyunlarda zaman öldürme taktiklerine bulaşmamaları durumunda uyarmaları ve karşılıklı olarak rekabet eden takımların taraftarları birlikte aynı mekânda oyunları takipte olmaları şeklinde sportmenliğe teşvik eden davranışlar sergilemekte oldukları açıklanabilir. Böyle

tutumlar ile daha mutlu ve huzurlu karşılaşmalar yapma olasılığı ortaya çıkabilir (Çakıcı, 2019).

Sporlarda ortaya çıkan etik olmayan hareketlerin en başında doping, hile ve şiddet gelebilir. Sponsor olan firmalarla ilişkilerde, spor medyasında ve spor yapan kişi yöneten kişi ilişkilerinde de etik olan kaidelere uymayan hareketler görüldüğü bilinmektedir. Doping, sağlığı yerinde olan kişilere yarışmalardaki performansını yapay ve doğru olmayan bir biçimde yükseltmek hedefi ile bedene fizyolojik maddelerin anormal olan metotlarla verilmesi şeklinde tanımı yapılmaktadır. "İlk uygulama sporda eski Roma'da savaş arabaları yanında atlara su ve bal karışımı olan bir sıvının verilmesidir. Doping sözcüğünün kökü olan "dope" ilk defa 1889'da İngilizce kelimelerle, özetle atlara verilen adı opium (afyon) olan uyuşturucu ile söylenmekteydi".

Yasaklı Maddeler;

- Uyarıcılar: Ekinlikleri artıran ve yorgunluk hissini azaltan maddelere uyarıcı denmektedir.
- *Narkotik Analjezikler:* Bu gruptaki ilaçlar, morfin, morfinin kimyasal ve farmakolojik benzeri olup, öncelikle ağrı kesici olarak kullanıldığı bilinmektedir.
- *Anabolik Ajanlar:* İnsan vücudunda meydana gelen doğal bir steroid olan testosteron hormonuna benzeyen etkilere sahip olan sentetik maddelerdir. Doğal testosteron “anabolik” ve “androjenik” etkiler sağlar.
- *Diüretikler:* Böbrek üstünde etki sağlayan ve fazla nicelikte suyun vücuttan atılmasına sebep olan bir ilaç topluluğudur.
- *Peptid Hormonlar ve Benzerleri:* Büyüme yetisi, cinsel hareketler, ağrılara karşı duyarlılık gibi değişik fiziksel fonksiyonların uyarılmasında bir organdan diğerine mesaj gönderimi görevlerini yerine getirilmesidir (Özbek, 1999).

1.3.4. Okul Sporları

Toplumları meydana getiren insanların; sağlığı yerinde olan, atılgan olan yetenekli üretken olan, dengeli bir karakter geliştirmeleri, özetle; fizik, zihin, hisler ve sosyal becerilerinin, milli gayeler doğrultusunda geliştirilmeleri ve

yönlendirilmelerinde en etkili araç bedensel eğitim ve spor aktiviteleridir. Bütün insanlar davranışlarında yaratıcılık, geliştiricilik ve yetkinleştiricilik yönlerini elinde tutmalıdır. Çocukların spor etkinlikleriyle tanışmaları ilkökul senelerine rastladığı için böyle dönemlerde çocukların, spor ile tanışmasını sağlayan öğretmenlerin spor eğitici olması çok önemli bir faktördür. Okulda yapılan spor ile çocuk ve gençlerde fiziksel, zihinsel ve toplumsal bilinç oluşturulmaktadır. Bu bilincin yanında sporlarda ve toplumsal ilişkilerde yeni erdemler kazanılacaktır (Şahin, 1998).

Okul sporları, ilkökul ve ortaokullar, üniversiteler ve farklı kurumlar için yürütülen, bütün talebelerin yetenek ve becerilerine uyacak şekilde hazırlanmış oldukları ve bunların gelişimsel döneminin de hedefinde olan aktiviteler programıdır. Okullarda sporlar rekabetlere, yarışmalara, bedensel kabul edilebilirlik aktivitelerine, doğada olabilen etkinliklere açık alan aktivitelerine istekli olarak katılımlar ile gerçekleştirilmektedir. Okulda yapılan sporlar bütün yetenek ve beceri düzeyinde olan kişilere müsabaka ve farklı bedensel aktiviteleri ortaya çıkarma imkânları sunmaktadır. Okulların içinde yapılan yarışmalar, okulların içlerinde ve dışlarında yapılan spor aktiviteleridir. Spor kulüp aktiviteleri okulların içinde ve okulların dışında rekabet ve yarışmalar aralarında yer almaktadır (Bucher, 1987).

“Bireylerin toplumları oluşturan; bedensel olarak sağlığı yerinde olan, girişken, yetenekli ve üretebilen insan olmaları, tutarlı bir karakter geliştirebilmeleri, özetle; fiziksel, düşünsel, hisler ve sosyal becerilerinin, milli gayeler oranında gelişim göstermesi ve bunu yönlendirmesinde en etkili araç bedensel eğitim ve sportif faaliyetlerdir” (MEB Spor Yarışmaları Yönergesi, 2006).

“Gelişmekte olan teknolojinin, süratli kentleşme olmasının ve farklı yaşam koşullarının kişilere getirdikleri krizler ve oluşan baskının azaltılması, bunların insanlar üstündeki negatif beden ve moral etkilerini hafifletmesi, bundan dolayı sağlık içerisinde bir toplum oluşturmak amacıyla, bedensel eğitim ve sportif aktiviteleri insanların yaşamlarında çok gerekli alışkanlıklar haline getirilmesi gerekli olmaktadır. Bu alışkanlıkların verilecekleri en uygun olan yaş guruplarını da ilk düzey ve orta düzeylerdeki kurumların öğrencileri tamamlamaktadır” (MEB Spor Yarışmaları Yönergesi, 2006).

1.3.5. Sporun Lise Çağındaki Gençlerin Gelişimindeki Önemi

Spor, büyüme çağlarındaki çocuklar açısından hem fiziksel sağlık ve bedensel gelişmeler tarafından hem de iyi bir karakter oluşması ve ruh sağlığı açısından işe yarar ve gerekliliği vardır (Yetim, 2000). Spor ile uğraşmayan, dengeli beslenmeyen çocuk ve genç kişilerin sağlıklı bir gelişim süreci geçirmeleri zor olabilir. Çocuk ve genç insanlar açısından sporun bedensel gelişimin yanında sosyal açıdan da önemli olduğu görülmektedir. Çocuklar spor yoluyla çevresini öğrenir, iletişim kurar, kendilerine olan öz güvenleri çoğalır, toplum içinde sahip oldukları yerlerin sağlamlığını artırır. Psikolojik açıdan; kendilerini kontrol etmeyi, herhangi bir konuda yoğunlaşabilmeyi, iradelerini kullanabilmeyi, başarıya odaklanmayı öğrenirler. Çocukların ve gençlerin sağlıklı olarak gelişebilmeleri için spor yapmaları gereklidir. Büyümelerin süratli olduğu zamanlarda çocukların bedenleri çok değişen bir yapıya sahip olduğundan, genç yaşlardaki bedensel bozuklukları önlemek ve geciktirmek için spor önemli bir faktördür. Büyüme ve gelişme, döllenme ile başlar ve ergenliğin bitmesine kadar devam eder. Doğada bulunan diğer canlılarla kıyaslanırsa insanların çocukluk zamanları çok daha uzun olmaktadır. Çocuk organizmasını yetişkinlerden ayıran en önemli özellik, sürekli büyüme, gelişme ve değişme süreçleri içerisinde olmalarıdır. Çocukların sağlıklarını bozan durumlar büyüme ve gelişme sürecini yavaşlatır, durdurur ya da normalden uzaklaştırır (Aktaş, 2019).

1.3.5.1. Kuvvet

Çocukların ergenlik dönemlerinde, kas güçlerinde belirgin bir artış olmaktadır. Kas kuvveti ve süratli olan sporlarda gelişme yaş ilerledikçe yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple çok erken yaşlarda çocuklara gereğinden fazla ısrar ederek onları erkenden başarılı olma çabalarına sokmak, çocukların fiziksel büyümesi üzerinde negatif etkiler yaratabilir. Çocukların ve gençlerin kaldırabildikleri ağırlıklar yönünden yapılan gözlemlerde; 8-9 yaşlarındaki çocuklar, ortalama olarak kendi vücutlarının ağırlıklarının 1/3'ünü tek kollarıyla kaldırıp birkaç adım atabilirken, bu değer 12-13 yaşında iki katına, 16 yaşında gençlerin vücut ağırlıklarına yükseldiği görülmüştür (Muratlı, 2007).

1.3.5.2. Sürat

Sürat özellikleri, insanların anaerobik kapasitesine, kas kuvvetine, reaksiyon zamanlarına ve koordinasyonuna bağlıdır. Bu sebeple, sayılan bu noktaların olgunlaşma ile doğrudan ilgisi olması, süratin de ileriki dönemlerde yaşla gelişimine sebep olmaktadır. En yüksek değerlerin, normal olarak 20-30 yaş dönemleri arasında olduğu görülmektedir (Sevim, 2002).

1.3.5.3. Dayanıklılık

Çocuklarda çok erkek zamanlarda görülen özelliğin adı dayanıklılıktır. Çocukların, “steady state” diye bilinen, oksijen borcunun görülmediği ve sinir sisteminin herhangi bir stres içerisinde olmadığı ortamlarda uzun süreli bir dayanıklılık gösterdiği bilinmektedir. Özellikle, iyi motive oldukları koşma, sıçrama ve tırmanma şeklinde olan oyunlarda tam olarak hiç ara vermeden çalışabildikleri gözlenmektedir (Sevim, 2002).

1.3.5.4. Ergenlik Yılları

Bu dönemde ergen çocuklar kendilerini tanıma yolunda istekli olurlar. Bu dönemlerde hızlı fiziksel, ruhsal ve düşünsel değişmelere uyum sağlama zamanlarında güçlük çıkabilir. Herhangi bir gruba ait olma duygusu çok güçlü bir duygudur. Anne ve babası dışında diğer tüm popüler kişiler ve gruplar olabilmektedir. Özellikle de ilgi karşı cinse olmaktadır. Ergenlik çağı yoğun çelişkiler ve ikilemlerin olduğu bir dönemdir. Bunların içinde, güvenmek ve güvenmemek, aşırı hareketlilik ve aşırı durgunluk, başarı-başarısızlık, bağımlılık-bağımsızlık, aşırı dikkat-aşırı dikkatsizlik, kırılganlık-aldırmazlık, özverilik-acımasızlık gibi unsurları sayabiliriz. Spor, bu dönemde gençlerin asıl ihtiyaçlarında doyum sağlayacak önemli bir aktiviteyi kapsar. Kendisini, gücünü, becerilerini tanıyacak, sınayacak ve geliştirecektir. Yarışmak, kazanmak, kaybetmek gibi durumlarla başa çıkma yolları aranacaktır. Herhangi bir grupta bulunmak ve paylaşmak gibi duyguları yaşayabilecekleri sağlıklı bir ortam bulabilecek, sağlıklı özdeşim objeleri bulma olasılığını artıracaktır (Aktaş, 2019).

1.3.5.5. Genç Sporcularda Yoğun Yüklenmeler

Çok erken yaşlarda kaliteli bir spora çocukları yönlendirme sayısının oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Kimi olimpiik spor otoritelerinde beceri seçimleri çok erken yaşlara kadar indiğı görölmektedir. İlk düzeyli okullar spora daha başlamayan çocukları bu sporlara yönlendirerek, bu çocukları geleceğı şampiyon olarak hazırlamaktadır. Kimi batıdaki yurtlarda ve bizim ölkede de iyi bir eğitim imkânı yakalamak adına, kısaca bir eğitim kurumlarından (kolej gibi) burs alarak, para ödemededen okuyabilmek için de çocuklar çok erken yaşlarda kaliteli sporları yapmayla karşı karşıya kalmaktadır. Bu kapsamada yapılan yüklemeler, büyükleri bile zorlayacak bir nitelik oluşturabilmektedir (Aktaş, 2019).

1.4. Fair-Play

Türkçede “sportif erdem” sözcüğüne karşılık gelen, İngilizce kökeni ise “fair-play” olan sözcüğün tarihteki ilk zamanlarına bakacak olursak *fairness*’e gidebiliriz. Fairness sözcüğünün anlam bakımından “hak isteyerek kararlar vermek, dürüst davranmak, insanlara yakışacak şekilde yaşamak” biçiminde kullanıldığı görölmektedir (Kaya, 2011).

Sporların temel bileşenlerinden biri de “fair-play” unsurudur. Fair-play sözcük anlamı olarak “dürüst oyun” anlamına gelir. Aynı zamanda sporlarda kurallara uyulmasının da ötesinde bir tavır tarzını gerçekleştirebilen bir unsurdur. Bu şekilde rakipler birbirlerine ters düşerek değil, oyunlarının bir kısmı olarak görölür ve çok fazla mücadele ederek karşılaşmalarda dahi rakibinin gururuna saygı gösterilir (Ekinci, 2018).

Spor gerek ulusal anlamda gerekse evrensel boyutta barış, dostluk, hoşgörü ve iş birliğı kavramlarını bünyesine barındırmaktadır. Spor bireysel gelişimin yanı sıra toplumsal olarak barış ve hoş görünün oluşabilmesi için bir araçtır. Bir başka tanımdan yola çıkarsak spor, insanların bireysel ve toplumsal olarak bedensel, psikolojik ve zihinsel olarak becerilerini belirlenmiş bir tertip içerisinde gelişmesini ve ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Özbek, 1999).

Fair-play, hak olarak, dürüst olarak oynama, kurallara uymak, rakiplere saygılı olmak, haksız durumlar karşısında hakkı savunmak, haksız avantaj olan durumlardan

yararlanmamaya ve önemli olan ne olursa olsun galip gelmekten değil de rakiple oynanan oyunlardan tat almak anlamına geldiği görülmektedir (Pehlivan, 2004).

“Fair-play kavram olarak; müsabaka esnasında sporcular, zorlu şartlar altında kurallara sabırlı, bilinçli ve tutarlı biçimde davranmalı ve bunlar ile fırsat eşitliğini engellemeyecek şekilde haksız avantajlardan kaçınmalı, rakiplerine haksız avantaj sağlamamaları, faydalanmaya yeltenmemeleri, rakiplerini düşman olarak görmemelidir” (Yıldırım, 2004).

“Sporculuk, cinsiyeti ne olursa olsun tüm sporculardan beklenen tutum ve davranışlardır.” Diğer bir deyişle, bir oyunu kaybeden/kazanan veya karşı çıkmadan kurallara uyumlu olan, savaştığı rakibe karşı olumsuz davranışlar gerçekleştirmeden oyunu kazanan kişiler olarak tanımlanır. İyi düşünen, mütevazı olan, paylaşmayı seven, kibar olan, saygılı davranan, ağırbaşlı gibi karakter özelliklerini içine almaktadır. Sporculuğun gayeleri içinde devamlı olan oyunların şiddetini artırmaktan ziyade daha pozitif tavırlarla oyunların akışını düzene sokmaktır (Haynes, 2002).

Fair-play denilen unsur sadece sporcu tutumlarını kapsayan bir davranış biçimi olmamasının yanı sıra müsabaka öncesi ve sonrasında açıklamalarda bulunan kulüp yöneticileri, yarışmaları yöneten görevliler hakemler, müsabaka esnasında sahada yer alan çalıştırıcılar ve teknik heyet, son olarak ve en önemlisi müsabakayı seyreden ve taraf olan sporseverler de müsabaka öncesinde ve sonrasında fair-play kavramına uygun davranışlar sergileyebilmelidirler. Hata yapmayan sadece tanrıdır. Bir hata yapıldığını gören ve söyleyen sporcular ise Tanrı’ya bir adım daha yaklaşmış olmaktadır (Arıpınar, 2004).

Spor sadece bir eğitim aracı olarak görülmemelidir, çünkü günümüzde toplumun birçoğu tarafından farklı şekillerde kullanılmaktadır. İlk çağlardan günümüze kadar sporun yapıyor olması ve verimini arttırmasının en önemli sebepleri spor ahlakı, felsefi ilkeleri ve kurallara bağlılığıyla açıklanabilir (Şahin, 1998).

Sözü geçen spor, medeniyetin bir kavramı olup, uluslararası bir anlayışa katkı sağlamaktadır. Spor rekabet edilen bireyi öldürmeye, onu parçalamaya çalışmaz, onu küçük düşürmeye çalışmaz, kedinin fareyle oynadığı gibi değil de çocuğun çocukla oynaması gibi kısaca insanlık kapasitesini geliştirmek için, rekabet ettiği bireyi ezmeden, ona destek olarak onunla oynamaya dayanmaktır (D’Ormesson, 1978).

Performans ve yüksek başarı sporlarında “hak olarak” ve “dürüst olarak” oyunlar oynayabilmenin ahlak olarak Fair-play unsuru ile bildirilmektedir. Sporlardaki bu ahlaksal sapma ve yozlaşmalara karşı, insan olarak bir ayaklanmanın simgesi olan ve uluslararası bir arama olan Fair-play unsuru ile ortaya atılmaktadır. Spor konusunda maksat bir ahlaksal unsuru içine alan bu kavram hakkında yorum yapan kaliteli araştırma yapan bireyler onun iki anlamı olduğu üzerinde anlaşılmaktadır (Orhun, 1992).

1.4.1. Biçimsel Fair-play

Önceden kuralları belirlenmiş ve yönergelenirilmiş bir spor müsabakasında oyuncuların ve taraftarların önceden belirlenmiş bu prensiplere uymalarının unsurudur. Bu unsur içinde spor yapan bir birey veya taraftarlar prensipleri saptanmış, bilinen koşullarda oyunları kazanabilmek veya kendi yararına çevirmek için olan güçlerini kullanabilecektir (Orhun, 1992).

Bugünlerde sporların sosyal, ekonomik, politik yapısının değişmesiyle beraber fair-play, daha çok formal bileşeni ile anılmakta ve daha da acısı bu bileşen ile tanımlaması yapılmaktadır (Yıldırım, 2004).

1.4.2. Biçimsel Olmayan Fair-Play

Oyunculara ve sporlara katılan oyuncuların ve taraftarların, genel ve evrensel ahlaklarını temsil eder ve oyunların biçimsel olarak kurallarına uyulmasının ilerisine geçer. Spor eylemlerindeki bu unsur oyuncuların, oyunlarının gergin dinamik zamanlarında kendi yetenek ve becerileriyle erişemedikleri kar olarak ve menfaatlerden isteyerek vazgeçme, rakiplerinin kişiliğine ve bilinen ahlaklarına saygılı olması ve oyunlar için en iyilerinin yapılması anlamı şeklinde tanımlanmaktadır (Orhun, 1992).

Gayret ve özveri ile rakip olan karşı oyuncuya ve oyuna saygılı olarak rekabet etmeyi öngören, şekil olarak olmayan fair-play, rakibi oyunun ortağı olarak görmeyi hedefleyen bir anlayış olarak görülür (Yıldırım, 2004).

Biçimsel olmayan fair-play, sporların hasının oluştuğu ahlaksal yapıları olduğu gibi ifade etmektedir. İdeal olan bu sporun normatif kurallarının yanı sıra, gayri resmi

ek bir yükümlülük gerektiren fair-play'in bir bileşeni olarak vurgulandığı görülmektedir (Lenk, 1993).

Çok fazla rakip oyuncuya, oyuna ve yetkili bireylere ithafen ahlaksal tutumlara atıfta bulunan biçimsel olmayan fair-play, sporun kurallara bağlılıktan önce eşitlik ruhuna dayandığı görüşü ile örtüştüğü görülmektedir (Keating, 1964).

1.5. Fair-Play'in Tarihsel Gelişimi

Fair-play'in tarihsel tarafına bakacak olursak kendimizi 18.yüzyıl İngiltere döneminde buluruz ve fair-play'in Türkçe karşılığı okulda yapılan sporlar şeklinde karşımıza çıkar. İngilizce kaynaklı olan fair-play unsuru hakkında yapılan araştırmalar neticesinde onunla ilgili hak isteyerek, şövalyece, delikanlıca, insanlara yaraşır şekilde yaşamak anlamında olan Fairness sözcüğünü içine alan bir sözcük olduğu bilinmektedir. İlk anlamda İngiliz lisanında şekillenmeye başlayan fair-play unsuru ve içine aldığı anlam olarak şekillenmesi uzayan bir zamana yayılmıştır. Esasen fair-play sözcüğünün az daha doğum senelerinden bahsedecek olduğumuzda kendimizi William Shakspeare ile yakın bulma ihtimalimiz vardır. William Shakspeare 16. yüzyıl sonlarına doğru fair-play unsurunun herkesçe bilinen bir kullanım ile “fırsat eşitliğini bozmamak”, “şövalyece düşünüş tarzını ortaya çıkarmak” şeklinde kullandığını görmekteyiz. Sporların dillerine ise 18. yüzyılda olası zar oyunuyla girildiği düşünülmektedir (Yıldıran, 1992).

Bütün Avrupa'da Rönesans sonrasında, özellikle 17. yüzyıl ile şiddetli bir eğitime kaygısı ortaya çıkmıştır. Gelişmelerin felsefi yönünden şiddetlenmesi farklı dünya fikirlerine ve hayat anlayışlarına sahip olan kişiler profili ortaya çıkarma problemini eğitim alanındaki anlayışlar da şiddetlenmiştir. 18. yüzyıl sonunda ve 19. yüzyıl başlarında İngiltere'deki okulların spor anlamında fair-play'i ilk defa kullanmaya başladığı bilinmektedir. Bu unsur sporlara dair, ama sporlarla sağlanan eğitim sürecinin bir kavramıdır (Erdemli, 1996).

Bütün alanlarda olduğu gibi eğitim sürecinde de bir uyanışın, tarih süreciyle Rönesans'ın görüş temellerini atan Hümanistleri 14. yüzyıldan başlayarak 18. yüzyıla kadar ve İtalya'dan başlayarak İspanya, Almanya, Fransa ve İngiltere ülkelerinde görülmesi mümkün olmaktadır. Çoğunlukla hepsi eğitim durumuna göre yazdıkları yapıtlarda bedensel eğitim verilmesi gerektiği önemi vurgulamışlardır. Jean Jacques

Rousseau'ya göre, fikir ve ahlak olarak diriliş ancak genel olarak ve tabii ki bir bedensel eğitim ile mümkün olmaktadır (Alpman, 1972).

Fair-play unsurunun güncel dile geçmesi 19. yüzyıl Winchester, Eton, Harrow ve Rugby gibi İngiliz devlet eğitim yerleri ve Oxford ve Cambridge Üniversitelerindeki sporcu yaşam merkezlerinin gelişimine bağlanıldığı görülmektedir. 1972'de yayınlandığı bilinen "The Sporting Magazine" ve tertipli olarak fair-play'in ilk defa spor camiasında kullanmış fakat 19. yüzyıl İngiltere'sinin "centilmen amatörler" hayalindeki çağı olmuştur. Sporlar hakkında, genç bireylere bedensel ve zihinsel düşünme ve okullarda ve takımlarına karşı asillik öğretildiği bilinmekteydi. Kurallara bağlı olarak fair-play'in uygulanması resmi olarak normlardan öte kişisel değer olarak düşünülmekteydi. Yarışçılar "kuralların ruhu" nu izlemek istemek, sadece bilmekle kalmaz o tarz ile oynanması zorunluydu (Loland, 2002).

1.6. Türkiye'de Fair-Play'in Gelişim Süreci

Uluslararası Olimpiyat Komitesi görüşüne uygun olarak fair-play kuralları 1993 yılında hazırlanmış olup "ülke genelinde fair-play ruhunun yaygın olması, anlaşılabilir olması ve ödüllendirilmeye hak kazanması yönlerini belirleyen" ve bunları görev edinen TMOK Fair-Play derneği kurulmuştur. Fair-play konseyi 1994 senesi itibarıyla ödülleri "davranışsal", "kariyer" ve "tanıtım" bölümlerinde ayrı olarak vermeye başlamıştır. Bütün branş ve dallarda ödüller, şeref diploması (fair-play gümüş plaketi ve diploma), Büyük ödül (fair-play heykeli ve diploma) ve Kutlama Ödülü (fair-play bronz plaketi ve diploma) şeklinde belirlendiği bilinmektedir (Yıldıran, 2004).

19. Yüzyılda ve öncesi olan Türk spor etkinliklerinde fair-play'e ilişik hareketler ortaya konulmaktadır. Fair-play unsurunun Türkçeye ilave olmasıyla birlikte aynı anlama gelen farklı kelimeler bulunduğu bilinmektedir. Fair-play unsuru centilmen olmak, sporculuk veya efendi olmak gibi kavramlarıyla ifade edildiği görülmektedir. Doğru açıdan fair-play'e göre ilk kök Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından çevirisi yaptırılarak 1994 senesinde yayımlandığı bilinen, adı "Sporda Erdemlik-Fair-Play" olan bir yapıttır. Bu şekilde fair-play unsuru Türkçeye "sporda

değerlilik” şeklinde girmekle birlikte sonraları “sportif değer” unsuru özümsemiştir (Teke, 2018).

Eski Türklerde cirit sporlarında, oyunları bitirdikten sonra oyuncular ortamda tekrar karşı karşıya olacak şekilde dizilir. Hakemler kurulunda görevli olan bir kişi öne doğru adım atarak, günün anlamını anlatır, oyunlar sırasında ortaya çıkan eksik olanları, yanlış tavır ve hareketleri belirtir, pozitif hareketler sergileyen insanları yüceltir, galip gelen oyuncuyu ya da oyuncuları ve puanları açıklayarak insanları bilgilendirirdi. Hem de günün başarılı oyuncusunu belirtir ve oyuncuları tebrik ederdi (Yıldız, 1979).

Türkiye’de fair-play kelimesi ilk olarak Meliha Ateşoğlu tarafından çevrilen eser, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları tarafından çıkarılmış olan “Sporda Erdemlik- Fair-play” adlı çalışma olmuştur. Bu çalışmada fair-play kelimesine fair-play çalışmaları ve fair-play ’de aşama çalışmalarında yer verilmiştir (Topan, 2011).

1.7. Lise Beden Eğitiminde Fair-Play

Her şeyin temelini eğitim olduğunun herkes tarafından kabul edildiği bilinir. Böyle temel bir düşünceden yola çıkacak olursak, yalnızca bedensel eğitim derslerinde öğrencilere istedikleri gibi olan hareketlerin kazandırılması olası değildir. Eğitim programlarının; dersler dışında olan aktiviteleri de içine alacak şekilde düzenlenmesi gerekli görülmektedir. Dersler dışında olan aktiviteleri derslerin devamı olacak şekilde düzenlemek ve yürütmek ise temel unsurdur. Böyle aktivitelere isteyerek katılım sağlayan öğrencileri istenilen tarafa doğru eğitmek daha kolay olacağından, program yapımcıları, eğiticiler ve yöneticilerin bu fırsatı yerinde ve doğru değerlendirmeleri gerekmektedir. Okullarda verilecek olan eğitimin, fair-play unsurunu gerçekleştirecek şekilde olmasına özen gösterilmesi; toplumda hoşgörünün daha kolay yerleşmesini, kurallara uyma ve saygılı olmayı sağlamada en asıl işlevi gördüğü bilinir (Pehlivan, 2004).

Araştırmalar, beden eğitimi derslerinde fair-play farkındalığı olmayan talebelerin sporlarda göstermiş oldukları erdemli olmayan tavırlarda beden eğitimi öğretmenlerinin de fair-play anlayışının etkili olduğu görülmektedir. Futbolda beden eğitimi öğretmenlerinin fair-play’e karşı pozitif ve negatif yaklaşımlarının incelenmesi konusunda yapılan bir araştırmanın sonucunda, beden eğitimi

öğretmenlerinin, fair-play'e olan yaklaşımlarının çok daha başarıya odaklı olduklarını, okul içi müsabakalarda son zamanlarda görüldüğü bilinen şiddet olaylarının öğrencilerde “her ne olursa olsun kazanabilmek” disiplini ile motive edildikleri görülmüştür (Sezen-Balçıkanlı ve Yıldırım, 2007).

Fair-play eğitimlerinde okullar bedensel eğitim dersinin kullanılması hususunda öncelik olarak yapılması gereken, sürekli tekrardan tanımının yapılması gayretleri ve çok yönlülüğü sebebiyle fair-play unsurunun okulda yapılan sporlar için ne anlam taşıdığının bilinmesidir. Yalnızca sert kurallarla sınırlama yapılmış bir fair-play unsuru, hiç şüphe olmadan pedagojik anlamında tatmin olamamıştır. Oysaki okullarda yapılan sporlarında fair-play olayı, kuralların ilerisine geçen bir konuya sahip olması gereklidir. Genç kuşağın ahlaksal bilgilere sahip bir şekilde yetiştirilmesine uygun şekilde, ilk okul ve orta okul zamanlarındaki talebelerin fair-play davranışlarını kazanabilmesi yönünden bu dönemlerde beden eğitimi derslerinden başlatılarak bu eğitimler verilmesi gerekli görülmektedir. Geleceğin spor yapan, çalıştırıcı, spor insanı, hakemler, yazarlar ve seyircilerin bu kitlelerden birinden çıkabileceğine gereken önem verilmelidir. Buna göre: Fair-play, spor yapan kişilerin müsabakalar sırasında, zorlaşan şartlar altında bile kurallara sabırlı, tutarlı ve bilinçli olacak şekilde riayet etmeleri, fırsat eşitliğini bozmamak gayesiyle haklı olmayan avantajları kabul etmemeleri, rakiplerin haklı olmayan dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmamaya çalışmaları, rakipleri düşman değil, aksine oyunun gerçekleşmesini sağlayan, eşit haklara sahip olan birey ve partner şeklinde görmeleri ve değer vermeleri gayretlerinde kendilerini göstermelidirler (Yıldırım, 2005).

1.7.1. Fair-Play Eğitim Uygulamaları

Beden Eğitimi derslerinde fair-play eğitimi kullanımları beş başlıkta incelendiği bilinmektedir. Başlıklar şöyle sıralanabilir:

- *Fair-Play'i Konuşma:* Değer sorunlarıyla bilişsel aynı zamanda duyuşsal konularda şuurlu bir yüzleşmeyi sağlayabilecek yeteri kadar olan öğretme-öğrenme fırsatları beden eğitimi derslerinde sağladığı bilinmektedir. Böyle durumlarla alakalı olarak, beden eğitimi dersleri esnasında eğitmen ve eğitilen çocukların Fair-play konusu hakkında karşılıklı konuşmaları büyük önem taşımaktadır.

- *İkilem Örnekleri:* Beden eğitimi derslerinde karar ya da ikilem durumlarının farklı şekillerde konulaştırılmasının mümkünlüğü vardır. Öğrencilerin önüne farklı masallar konularak bu masallarla alakalı nasıl davranacağına ve karar vereceğine bakılır. Masalların sunulmasından sonra öğrenciler kendi düşüncelerini sözlü değil de yazılı olacak şekilde açıklamaktadır. Fakat bu durumlar beden eğitimi derslerinde sözlü ifadelerle de olabilmektedir. Farklı karar gerekçeleri ve olası çözüm olanakları değerlendirilir ve tartışılmaktadır.

- *Empati:* Başkasını daha güzel anlamak adına “empati” çalışmaları, giderek, talebelerin kendilerini daha güzel anlamalarına da yol açtığı görülmektedir. Ben merkezci bakış açılarını takas etmeye doğru olan ve Luther/Hotz’un (1994) “perspektif üstlenme” şeklinde açıkladıkları bu durumdaki talebeler, tam olarak kendilerine diğerlerinin gözleriyle bakarak kendi bakış açılarını genişletebilmekte ve hatta değiştirebilmektedir. Böylelikle, yeni perspektifler üstlenme, anlaşmazlıkları daha öncesinde olduğundan daha uygun çözmeye ve insanların kendi karar becerisini geliştirmesine yardımcı olmaktadır.

- *Kendi Duygularını Kabullenme:* Talebeler, hislerini kabul etmeyi ne kadar çok öğrenebilir ve kendilerine olan saygıları ne kadar gelişmiş ise, kritik oyun pozisyonlarında da rakibini oyunları gerçekleştiren partner olarak görme ve bunlara uygun olarak da dürüst davranabilme ihtimali o derece yüksek olmaktadır.

- *Beden Eğitimi Derslerinde Yaşantı Öğrenme:* Fair-play alanlarında tavır farklılığı imkânı üzerinde belirleyici olan, her şeyden önce değer eğitimleri sürecine kişinin katılmasının derecesi ve öğretmenin inandırıcılığı olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısı ile, yaşantıları öğrenmek, değer kazandırmaya yönelik gayretlerde en etkili ve en geniş yollarıdır (Yıldıran, 2005).

1.8. Spor Etkinliğinde Fair-play

Fair-play, futbol oyunlarını dürüst bir şekilde oynamak, rakiplere centilmence davranmak düşüncesinden yola çıkarak, yarışmalara katılım sağlayan kulüple, sporcular, hakemler, teknik yöneticiler, öğreticiler, eğitici ve seyircilerin oyun ya da bütün araştırma prensiplerine riayet etmeleri, karşı ekip oyuncusuna, maçları yönetenlere, maçlarla alakalı diğer görevli olanlara, seyircilere, basın ve yayınları temsil edenlerine centilmence davranmaları ve bu konularda her türlü gayreti sarf

etmeleri, maçlara katılım sağlayan herkesin, maç öncesinde, maç sırasında ve maç sonrasında, maçın sorununa ve maçı yönetenlerin verdikleri kararlara saygılı olmaları Fair-play hareketidir (Kotan, 2004).

Fair-play anlayışını incelediğimizde görevlerin büyük bir kısmı sporcuya düşmektedir. Sporcular ilk olarak kendi özsaygılarını daha sonra ise rakibe, seyirciye, hakeme ve yönetime karşı olan saygılarını korumalıdır. Mücadeleler dostluk ile başlayıp, bitişinde de aynı şekilde dost kalınabilmelidir. Kaybedeninde en az kazanan kadar mücadeleden zevk almalıdır. Hatalı pozisyonlarda hakemin kararlarına karışılmamalı, verilen kararlara itiraz edilmemelidir. Seyirciden gelecek olan baskılar kontrollü bir şekilde idare edilmelidir (Ateşoğlu, 1974).

Sporun gücü, onun bir sosyalleştirme amaçlı olması ile ve insanları birleştirme rolünü yerine getirmesiyle ölçülmektedir. Spor, sosyalleşme ve sosyal değişme aracı olarak hizmet veren olağanüstü güce sahiptir. Büyük önem verilen birçok sosyal değerlerin oluşmasında sürekli hale gelmesinde sporun yeri tartışılmaz. Bu değerler, çok çalışmayı, fedakarlığı, hakkaniyeti, sadakati, sorumluluğu, güvenilirliği, hoşgörüyü ve kendilerini disiplin altına almayı kapsamadığı görülmektedir (Yetim, 2005).

1.9. Gelişim Yönünden Fair-Play

Kural ihlallerinin artık normal kabul edilebilir ve sadece profesyonel sporlara özgü bir durum olmaktan çıktığı görülmektedir. Kulüpler, genç insanların sosyalleşmeleri için gerekli olan kurumlardan biri olma özelliğini kaybetmek üzeredirler. (Pilz, 1995)'in kapsamlı araştırması, genç insanların, kulüplerde aktif olarak sporlar yapma süreleri uzun sürdükçe, kural ihlallerini, oyunlarda faul olması, haklı olmayan avantajlar sağlama gayretleri "akıllı bir taktik" şeklinde değerlendirdiklerini göstermektedir. Böyle anlayışların okul sporları için de geçerli olduklarını, Alman milli futbol oyuncusu olan Paul (Breitner, 1980), tam olarak çeyrek asır önce şöyle ifade etmiştir: "Gerek okuldaki öğrenciler gerekse profesyonel lig oyuncularına adına geçerli olacak şekilde, şu kısmın açık olduğu görülür ki; rakiplerin bir gol atmasına mahal bırakmamak adına, ona her türlü araçlarla engel koymak, eğer centilmence şekilde yapılamıyorsa, bunları kesinlikle bir faulle yapmak gerekmektedir. Serbest vuruş, her zaman bir gole tercih edilir." Fair-play idealinin

gerçekleşmesinin önündeki en büyük engellerden biri olan, sporun, uluslararası, ulusal ya da bölgesel "prestij" aracı olarak anlaşılmasıdır.

Uluslararası karşılaşmalarda elde edilen başarı hiç şüphesiz milli bir sevinç oluşturmakta ve toplumsal güvenin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Artık uluslararası düzeyde normal kabul edilen spor ve prestij ilişkisi, ne yazık ki çok daha küçük bir ölçekte oynanıyor ve birimlerde ön plana çıkarılarak fair-play için "patolojik" sonuçlar doğuruyor. Şehir takımı oyunları takımlarının maçı "şehirlerin onuru", okul takımların maçı "okulun şerefi" ile ilişkilendirilmektedir. Sporların "namus", "şeref" şeklinde unsurlarla özdeşleştirilmesi, sonucuna ulaşmasında, süreçlerin nasıl şekillendirildiğinin önemini kaybetmesine sebep olmakta, spor yapan insanlarda, prestijin kazanmak veya korunması için "her ne pahasına olursa olsun kazanmak" anlayışı geliştirilmektedir. O anki durum, fair-play ile ilişki içinde farkındalık oluşturma çalışmasının yalnızca fair-play kampanyalarıyla ortaya çıkaramayacaklarını, bunların yanı sıra uzun vadeli, sistemli bir eğitimin ilerleyen zamanlarında zorunlu olduğunu belirtmektedir. Fair-play kampanyaları, uygulamalara yardımcı olan yayınlar ve uygun çalıştırıcı seminerleri, profesyonel olarak çalışan insanların en üst performans sporlarında görüldüğü erdemli olmayan tavırların derecesine bakarak hemen hemen dolaylı olmadan hiçbir etkisi olmamaktadır. Usta alan artık bugünlerde kendi normları, rolleri ve erdemleriyle görece bağımlı olmayan bir sistem haline gelmektedir (Messing, 1991).

Fair-play çalışmalarının, spor yapan bireyleri yalnızca başarı baskısı yanında tutan grupların etkisi altında olmayacak şekilde etik donanımlara olan genç bireylerin yetiştirilmesine özgü olması gerekmektedir. Böyle sebeplerle, Fair-play aksiyonlarının tarafı ilkököl ve ortaokul çağında çocuk ve gençlerine yönelmelidir. Bunların en uygulanan esası, gelecek nesillerin spor yapan bireyleri, çalıştırıcıları, spor insanı, hakemler, yazarlar ve seyirciler bu kitleler içerisinde çıkacak olmalarıdır. (Yıldıran ve Yetim, 1996).

Okullarda beden eğitimi derslerinde ve okullar arası karşılaşmalarda, fair-play' e uygun olan tavırların galip gelmesi ve ortaya koyulmasında uygun bir mekân olarak kullanıldığı bilinmektedir. 19. yüzyılın İngiltere'si misalinde olduğu gibi, okullarda beden eğitimi ve spor aktiviteleri, çocuk ve gençlerin kişilik terbiyeleri için bir araç durumuna getirilmeli, talebelerin günlük yaşama geçiş yapabilecekleri uygun

tavırlar biçimleri eğitimciler tarafından bilerek uygulanmalı ve kuvvetlendirilmelidir. Ortaokul talebelerinin beden eğitimi derslerinden ne beklediklerinin de hala ve her şeye rağmen bu yolda olduğu bilinmektedir. İlkokullar, lise ve dengi okullar beden eğitimi dersinde öğretim programlarının içinde olan ve bedensel eğitim derslerinde gerçekleştirilecek olan 18 hedeften en önemli olan ilk 5 hedefin hangilerinin olduğu araştırılan bir çalışmada, "Arkadaşça oynamak ve yarışmak, galip geleni takdir etmek, yenilmeyi kabullenmek, hile ve haksızlığın karşısında olabilmek" hedefini, öğrenciler 4. veliler 1., beden eğitim öğretmenleri 2. ve öğretmen eğitimcileri 3. en önemli hedef olarak gördüklerini ortaya koymuşlardır. Sade spor erdemleri, etik değerlerinin üzerine düşen bu gayenin bütün gruplarda en önemli hedefler içinde ilk başlarda görülmesi sosyal bir beklenti ifadesi şeklinde yorumlanmaktadır. Bunlara rağmen, programlarda beden eğitimi derslerinde bedensel hedeflerin ortaya çıkarılmasına yönelik hareketler detaylı olarak ortaya konurken, sosyal gelişimleri sağlayacak hareketlerin nasıl kazandırılması gerektiğine ilişkin herhangi bir verinin görüldüğü bilinmemektedir (Yıldıran ve Yetim, 1996).

Asıl olan ahlaksal bir hareket olarak fair-play 'in beden eğitimi derslerinde, üniteler formunda gösterilen farklı ders konuları şeklinde ele alınmasının zor olduğunu göstermekte ve derslerin talebelerin prensipleri öğrenmesini gösterecek şekilde planlı olmasının ve beden eğitimi eğitimcilerinin hareketlerinin Fair-play kurallarına uygun olmasının önemli olduğunu belirtmektedir (Rahe, 1987).

Kurallar bilinç eğitimleri ise çocuklar ve gençlerde, prensipleri tanımak ve öğrenmek, prensipleri anlamak, prensipleri özümsemek ve ahlaksal bilinç oluşturma kademesiyle ortaya çıkarılmaktadır (Orhun, 1992).

Bedensel eğitim eğitimcileri de öğrenimleri sırasında fair-play anlayışlarının bedensel eğitim öğretileri ve spor müsabakalarında hangi yöntemlerle galip gelineceğine dair herhangi bir bilgiye sahip olamadıklarından, öğrencilerin bekledikleri tamamen karşılıksız kaldığı görülmektedir. Böyle alanlardaki yetersiz olmak hiç şüphesiz Türkiye'ye göre bir durum olmamaktadır. Hakikaten, Avrupa Fair-Play Birliği, 2. Genel Kurul Toplantısı'nda yayınlamış olduğu deklarasyonda bu eksik konuya değinmiş ve formel eğitim alanlarında görevli kişilerin fair-play, hoşgörülü ve karşılıklı olarak saygı unsurlarının tanıtılmasından özellikle sorumlu olduklarının üzerine basarak, ulusal hükümetlere, fair-play'in okullarda beden eğitimlerinin en

önemli unsuru olarak müfredata eklenilmesini, eğitici ve çalıştırıcıların fair-play kapsamlarındaki çalışmalarını destekleyerek özel eğitim ve enformasyon malzemeleri hazırlamalarını önermektedir (Olimpiyat Dünyası 5, 1996).

1.10. Fair-play İlkeleri

FIFA Fair-Play İlkeleri:

- Galip olmak için oynamak.
- Haksızlık yapmadan oynamak.
- Kurallara uymak.
- Rakip olanlara, ekip arkadaşlarına, hakemlere, görevli olanlara ve seyircilere karşı saygılı olmak.
- Mağlubiyeti onur ile kabullenmek.
- Futbol oyuncularının menfaatlerini ileri götürmek.
- Rüşvet almak, uyuşturucu kullanmak, ırkçılık yapmak, şiddet ve futbolu tehdit eden diğer tehlikelerden uzak tutmak.
- Rakip oyunculara karşı bozucu baskılara direnmekte yardım etmek.
- Futbolun itibarını düşürmeye çalışan insanların karşısında durmak.
- Futbolun saygınlığını savunan kişileri onurlandırmak (Kotan, 2004).

1.11. Fair-Play Davranışları

Futbol fair-play unsurlarının uygulaması en çok zor olan spordur. Bu popüler sporda dalında sürekli olarak fair-play oyun ihlalleri olsa da az bile olsa güzel misallerden her zaman bahsedilmeli ve bu şekilde örneklerin çoğaltılmasına çalışılması doğru görülmüştür (Kotan, 2004).

Fair-play davranışını benimseyen bir kişi, başkalarına inanan, saygı duyan ve davranışları katıldıkları olayın özelliklerine uyarlayan kişilerdir. Böyle bir kişi de toplumsal bütünlüğü sağlamak açısından gerekli olan bireysel kişisel özellikler geliştirildiği görülmektedir. Bu özellikleri iyi, cesur, şerefli, güçlü, başkalarının haklarına saygılı, nazik, centilmen olmak ve tavırlarında heyecansal tepkiler vermek yerine akıl ve mantık çerçevesine kalabilmek olarak ortaya koyabiliriz (Kotan, 2004).

1.12. Fair-Play'in İnsani ve Toplumsal Boyutu

En güzel atletlerin hareketleri ve eylemleri de adil oyun kavramının toplumlara kazandırılmasına ve eyleme dönüştürülmesine yardımcı olur. Genç insanların kendilerine örnek aldıkları bu sporlarla ilgilenen spor ve bireysel hayatlarında toplumların bekledikleri konular doğrultusunda fair-play anlayışlarına uyarak hareket etmek zorunda oldukları bilinmektedir. Müsabakaların yapıldığı mekanlarda ortaya çıkan en üzücü olaylar çalıştırıcı, hakemler, spor yapanlar ve yönetenlerin spor dışında tavırlarından ortaya çıktığı gerçeğine dikkatle odaklandığımızda, fair-play unsurunun yalnızca izleyiciyi ilgilendirmediği gerçeğine odaklanmış olmaktayız. Spor eğitimlerinin yoğun bir şekilde yapıldığı spor kulüplerinde bütün teknik ve taktik çalışmalar yapılmasının yanında, oyunların kuralları ve sporda centilmenliğe göre eğitim çalışmalarının istenilen düzeylerde yapılmadığını görüyoruz. Topumlarda var olan ne olursa olsun mutlaka şampiyon ol kazan şeklindeki tercihler, fair-play düşüncelerinden beklentilerin ön plana çıkmalarını engellediği görülmektedir (Bozdemir, 2017).

1.13. Alan Yazında Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Topan (2011) Ankara ilinde ortaöğretim kurumunda öğrenim gören 184'ü erkek 66'sı bayan olan toplam 250 öğrenci ile yapmış olduğu çalışmada, okullar arası futbol müsabakalarına katılan öğrencilerin fair-play anlayışlarını ile kulüp deneyimleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya göre, Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği alt boyutlarına ait davranışlar incelendiğinde bayan öğrencilerin Sosyal Normlara Uyum ile Kurallara ve Yönetime Saygı davranışlarını sergilemede erkek öğrencilerden daha ilerde oldukları görülmektedir. Alt boyutlar kulüp deneyimine göre incelendiğinde, Sosyal Normlara Uyum, Kurallara ve Yönetime Saygı ve Rakibe Saygı alt boyutlarıyla kulüp deneyimi arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Sporda Sorumluluklara Bağlılık alt boyutunda ise kulüp deneyimi olan öğrencilerin kulüp deneyimi olmayan öğrencilere göre bu davranışların kendilerini daha fazla ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Günesen (2022) tarafından 2020-2021 sezonunda Türkiye Boks Milli takımında yer alan, 18-37 arası yaşları değişen sporcular üzerinde yapmış olduğu Boksörlerin müsabaka öncesi kaygı durumları ile sportmenlik yönelimleri arasındaki

ilişkiyi incelemeyi amaçladığı çalışmada “spor yaşı” değişkeni, “millilik derecesi” değişkeni, “eğitim düzeyi” değişkeni, “erkek sıklet” değişkeni, “kadın sıklet” değişkeninde anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Durumluk Kaygı Ölçeği ve ÇBSYÖ arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için yapılan korelasyon testine göre kaygı düzeyi ile sportmenlik yönelim düzeyi arasında düşük negatif yönde ilişki bulunmuştur. Sonuç olarak; sporcuların demografik özelliklerine göre fair-play tutumlarının değiştiği, müsabaka öncesi kaygı düzeyi arttıkça, sportmenlik yönelim düzeyinin azaldığı tespit edilmiştir.

Kılınç (2021) farklı spor dalları ile uğraşan bireylerin sportmenlik düzeylerini incelenmesini amaçladığı çalışmada çeşitli illerden farklı spor branşlarıyla uğraşan 369 sporcu ile çalışmıştır. Katılımcılardan, yaş, cinsiyet, yaşadığı şehir, spor yılı, eğitim düzeyi, branş değişkenlerine göre çok yönlü sportmenlik ölçeğini uygulamaları istenmiştir. Yapılan istatistiki analizler sonucunda, sosyal normlara uyum, kurallara ve yönetime saygı ve rakibe saygı alt boyutlarında kadın ve erkek cinsiyetleri arasında anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir.

Varlık (2021) lisanslı olarak spor yapan ortaöğretim öğrencilerinin sportmenlik yönelimlerini ölçmeye çalıştığı çalışmada araştırmanın sonucunda sınıf düzeyine, spor yaşına ve spor türüne göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$). Cinsiyet değişkenine göre “Kurallar ve Yönetime Saygı” alt boyutunda kadın öğrenciler lehine anlamlı fark belirlenmiştir. Spor branşı değişkenine göre de “Sosyal Normlara Uyum”, “Kurallar ve Yönetime Saygı” alt boyutlarında anlamlı fark ortaya çıkmıştır.

Küçükkatçeken (2019) amatör kulüplerde futbol oynayan sporcular üzerinde yapmış olduğu Fair-play anlayışlarını incelemeyi amaçladığı çalışmada, 219 sporcuya anket uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda amatör futbolcuların fair-play anlayışlarının toplam puan ve alt boyutların sosyal norm, kurallar ve yönetime saygı, sorumluluk ve rakibe saygı puan ortalamalarında da yüksek düzeyde fair-play anlayışına sahip oldukları ve demografik özelliklerin bazılarında anlamlı bir fark bulunamazken bazılarında da anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir.

Ryska (2003) 319 kişi üzerinde yapmış olduğu çalışmada, spor yapmalarının nedenleri arasında rekabet, motivasyon ve spora katılımın içsel ve dışsal sebeplerinin

ölçölüp karşılaştırılması sonucunda spor yapan bireylerin sportmenlik yönelimlerinin yapmayanlara göre daha yüksek düzeyde olduğunu görmüştür.

Wandzilak, Carroll ve Ansoerge (1988) ilkokul öğrencileri ile yapmış oldukları çalışmada beden eğitimi dersinde yapılan fiziksel aktiviteler ile küçük yaşlardaki çocukların fiziksel, sosyal ve ahlaki yönden olumlu davranışlar geliştirdiğini ve çocukların sportmenlik yönelimlerindeki tutumları üzerinde etkili olduğu sonucuna varmışlardır.

Proios, Doganis ve Proios (2006) yaşları 15 ile 18 arasında değişen 158'i erkek 197'si kız olan toplam 355 lise öğrencisi ile yapmış olduğu çalışmada egzersizin, okul ortamının ve cinsiyetin sportmenlik yönelimi üzerine etkisi incelemiştir. Öğrencilerin Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeğine vermiş olduğu cevapların analizi sonucunda da egzersiz şeklinin, okul ortamının ve cinsiyetin sportmenlik yönelimleri üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Mathner, Martin, Tatum, ve Chouti (2010) bir sportmenlik eğitimi programının okul içi sporlara katılan öğrencilerin davranışları üzerindeki potansiyel etkisini incelemeyi amaçladığı çalışmalarında veriler, iki akademik yıl boyunca toplanmıştır. Verilerin analizleri sonucunda sportmenlik dışı davranışların toplam sayısının iki akademik dönem boyunca azaldığını göstermiştir.

Bredemeier, Weiss, Shields ve Shewchuk (1986) sosyal öğrenmenin bir yaz spor kampında çocukların ahlaki gelişimi üzerindeki etkisini öğrenmeyi amaçladığı çalışmada yaşları 5 ile 7 arasında değişen 84 çocuk ile çalışılmıştır. Altı haftalık süre boyunca yapılan çalışmanın sonucunda yaz kampına katılan çocukların ahlaki gelişimleri üzerinde olumlu anlamda etkisi olduğu görülmüştür.

2. GEREÇ, YÖNTEM ve BULGULAR

2.1. Gereç ve Yöntem

2.1.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modelinin tercih edildiği betimsel bir araştırmadır. Genel tarama modeli örneklem sayesinde evren hakkında varsayımlarda bulunma ve genelleme yapmamıza olanak sağlayan araştırma yöntemidir (Karasar, 2014).

2.1.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini; Rize ilinde 2021-2022 eğitim öğretim yılında Okul Sporları bünyesinde, Gençler A ve Gençler B kategorilerinde okul takımlarında oynayan sporcu öğrenciler ve yine Rize ilinde çeşitli spor kulüplerinde spor yapan lisanslı sporcular oluşturmaktadır.

Bu çalışma için basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmaya gönüllü olarak katılan 208 kadın 344 erkek olmak üzere toplam 552 sporcu öğrenciye anket uygulanmıştır. Örneklem grubu gerekli kişi ve kurumlardan izin alınarak oluşturulmuştur.

2.1.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmamızda veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimleri Ölçeği (ÇBSYÖ) kullanılmıştır.

2.1.4. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu; sporcu öğrencilerin cinsiyet, yaş, öğrenim gördüğü okul türü, yaptığı spor dalı, spor yapma yılı, sporculuk düzeyi, ailenin ekonomik durumu ve ikamet ettikleri yer gibi bilgilerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Kısaca sporcuların demografik bilgileri hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla düzenlenmiştir.

2.1.5. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MSOS)

Katılımcıların sportmenlik yönelimlerini ölçmek için Vallerand ve arkadaşları (1997) tarafından geliştirilen, Sezen-Balçıkınlı (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan “Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği” kullanılmıştır. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeğinin Türkçe versiyonu 4 faktörlü bir yapıya ve 20 maddeye sahiptir. Katılımcıların Sportmenlik Yönelimleri hakkındaki farkındalık düzeylerini belirleyebilmek için de beşli likert tipi ölçek kullanılmıştır.

Ölçeğin seçenekleri (1) *Kesinlikle Katılmıyorum*, (2) *Katılmıyorum*, (3) *Kararsızım*, (4) *Katılıyorum* ve (5) *Tamamen Katılıyorum* şeklindedir.

Ölçeğin açıklanan faktör yük değerlerine bakıldığında, Sosyal Normlara Uyum %28.431, Kurallara ve Yönetime Saygı %14.344, Sporda Sorumluluklara Bağlılık %13.802, Rakibe Saygı %12.935 olarak bulunmuştur. Toplam varyans ise %69.511 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin tüm alt boyutlarına ait iç tutarlılık katsayılarına bakıldığında sırasıyla, sosyal normlar uyum 0.86, kurallara ve yönetime saygı 0.83, sporda sorumluluklara bağlılık 0.91, rakibe saygı 0.82 olarak bulunmuştur. Ölçeğin toplamına ilişkin iç tutarlılık katsayısı ise 0.90 olarak tespit edilmiştir. Bu araştırmada ise ölçeğin iç tutarlılık katsayısı toplamda 0.83 olarak belirlenmiştir. Cronbach’s Alpha katsayısının 0.70’in üzerinde olması ölçeğin güvenilir olduğunu (Arseven, 2001) göstermektedir.

Tablo 1. Hesaplanan Güvenirlik Katsayısı (Cronbach Alpha) Değerleri

Alt Boyutlar	Mevcut Çalışma İçin Güvenirlik Katsayısı	Orijinal Çalışma İçin Güvenirlik Katsayısı
Sosyal Normlara Uyum	0,87	0,86
Kurallara ve Yönetime Saygı	0,79	0,83
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	0,86	0,91
Rakibe Saygı	0,83	0,82

Beş maddeden oluşan ilk faktör *Sosyal Normlara Uyum* olarak adlandırılmıştır. “Maçı kaybetsem de rakibimi tebrik ederim”, “bir yenilgiden sonra rakip takım antrenörü ile tokalaşırım”, “bir yarışmadan sonra rakibimi iyi performansından dolayı kutlarım”, “galip geldiğimde bile, kaybeden rakibimin gayretini takdir ederim”, “kazansam da kaybetsem de rakibimle tokalaşırım” maddelerini içerir. İkinci faktör

olan *Kurallara ve Yönetime Saygı* ise “Hakem kararlarına uyarım”, “oyun kurallarına saygı duyar ve uyarım”, “yaptığım sporun tüm kurallarına mutlaka uyarım”, “hatalı karar verdiğinde bile hakeme saygımı kaybetmem”, “hakemler dışında, resmi maç/saha görevlilerinin uyarılarını da dinlerim” maddelerinden oluşur. Üçüncü faktör *Sporda Sorumluluklara Bağlılık* “Kaybedeceğimden emin olsam bile maçta elimden gelen çabayı gösteririm”, “maçta çok hata yapsam bile mücadeleyi bırakmam”, “eksikliklerimi gidermek için neler yapacağımı düşünürüm”, “tüm antrenmanlara katılmak benim için önemlidir”, “antrenmanlarda elimden gelen her şeyi yaparım” maddelerinden oluşur. Son faktör olan *Rakibe Saygı* ise “Yere düşen rakibimin kalkmasına yardım için elimi uzatırım”, “eğer elimden gelirse, haksız bir şekilde oyundan atılmak üzere olan rakibimin oyunda kalması için hakemle konuşurum”, “rakibim sakatlandığında, yardım alabilmesi için hakemden oyunu durdurmasını isterim”, “rakibim haksız yere cezalandırılırsa bu durumu düzeltmeye çalışırım”, “rakibim spor malzemelerini unutmuşsa yedeklerimi ona ödünç veririm” maddelerini içerir.

Özetlenecek olursa Sezen-Balçıklı (2010), sportmenlik yönelimini 4 alt boyutta incelemiş ve alt boyutların içeriklerinden şu şekilde bahsetmiştir:

- Sosyal normlara uyum: Toplum içindeki yaşam kurallarına uymayı ifade eder.
- Kurallara ve yönetime saygı: Sporunun sporun kurallarına ve yöneticinin kararlarına saygısını ifade eder.
- Sporda sorumluluklara bağlılık: Sporunun sporun kurallarına uyma disiplini ve antrenman/maç performansı ile ilgili sorumluluklarıdır.
- Rakibe saygı: Rakip ile ilgili olumlu eylemsel hamlelerden söz eder.

2.1.6. Protokol

Araştırmanın uygulanma aşamasına geçilmeden önce kişi ve kurumlardan izin alınmıştır. Öncelikle Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Anabilim Dalı başkanlığından daha sonra Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal ve Beşerî Bilimlerden Etik Kurul raporu alınıp Kişisel Bilgi Formu ve Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeğinin uygulanması için Rize Milli Eğitim Müdürlüğüne başvurularak gerekli izinler alınmıştır. Bu izinler doğrultusunda sporcu öğrencilere ulaşabilmek için Rize ilinde

bulunan liselere gidilerek sporculara ulaşılmıştır. Tüm anket formları uygulanırken sporcu öğrencilere araştırmanın amacı ve ölçeğe nasıl cevap vermeleri gerektiği detaylı olarak anlatılmış, anketlerin doldurulması için sporcu öğrencilere gerekli zaman verilmiş ve anketler için en az 3 en fazla 5 dakika süre tanınmış ardından sporcu öğrencilerin verdikleri cevaplar hemen toplanmıştır. Bazı sporcu öğrencilere ise, araştırmanın amacı ve ölçeğe nasıl cevap vermeleri gerektiği eğitim gördüğü okulun beden eğitimi öğretmenlerine veya okul yöneticilerine detaylı olarak anlatılmış sporcularına uygulatılması istenmiştir. Anket formları uygulandıktan sonra teslim alınmıştır. Anketler Rize ilinde ilçelerdeki liseler de dahil olmak üzere toplam 24 lisedeki 552 sporcu öğrenciye uygulanmıştır.

Tablo 2. Ölçeğin Uygulandığı Okulların İsimleri

İlçe	Anketlerin Uygulandığı Okullar
Merkez	Fatih Anadolu Lisesi, Rize Sosyal Bilimler Lisesi, Rize Anadolu Lisesi, Ali Metin Kazancı Rize Lisesi, Şehit Onur Kılıç Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, Rize TOBB Fen Lisesi, Gülbahar Hatun M.T.A.L.
Ardeşen	Türk Telekom Kanuni Anadolu Lisesi, Ardeşen Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi.
Pazar	Sivil Havacılık Meslek Lisesi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
Fındıklı	Cavit Köroğlu Anadolu Lisesi 15 Temmuz Şehitleri Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
Kalkandere	Anadolu İmam Hatip Lisesi Şehit Fikret Metin Öztürk Çok Programlı Anadolu Lisesi
İyidere	İyidere Anadolu Lisesi İyidere Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
Güneysu	Şehit Kemal Mutlu Fen Lisesi Güneysu Spor Lisesi
Çamlıhemşin	Çamlıhemşin İmam Hatip Lisesi Çamlıhemşin Çok Programlı Anadolu Lisesi
Çayeli	Ahmet Hamdi Nurzan İshakoğlu Anadolu Lisesi Ahmet Hamdi İshakoğlu M.T.A.L.
Derepaazarı	Adem Özdemir Anadolu Lisesi

Tablo 2’de Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeğinin uygulandığı liselerin isimleri ve bulundukları ilçeler yer almaktadır.

2.1.7. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Bu tez çalışmasında toplanan verilerin düzenlenmesi ve grafiklerin yapılmasında MS Office Word (2016) ve MS Office Excel (2016) yazılımları kullanılmış, istatistiki testler ise SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 26 yazılımı aracılığıyla analiz edilmiştir.

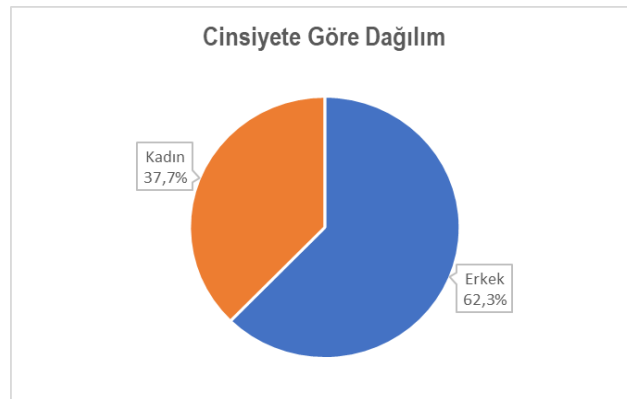
Verilerin analinizde sporcu öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ve fair-play yönelimlerinin tespiti için tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma) kullanıldı. Verilerin analizine geçmeden önce verilere normallik testi uygulandı. Araştırmacı, normallik testi kapsamında katılımcı sayısı göz önünde bulundurarak Shapiro-Wilk testini tercih etti. Normal dağılıma sahip olmayan verilere ikili karşılaştırmalar için Mann Whitney U, 3 ve üzeri grup karşılaştırmalarda ise Kruskal Wallis testi uygulanmıştır.

2.2. Bulgular

2.2.1. Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri

2.2.1.1. Cinsiyete Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri

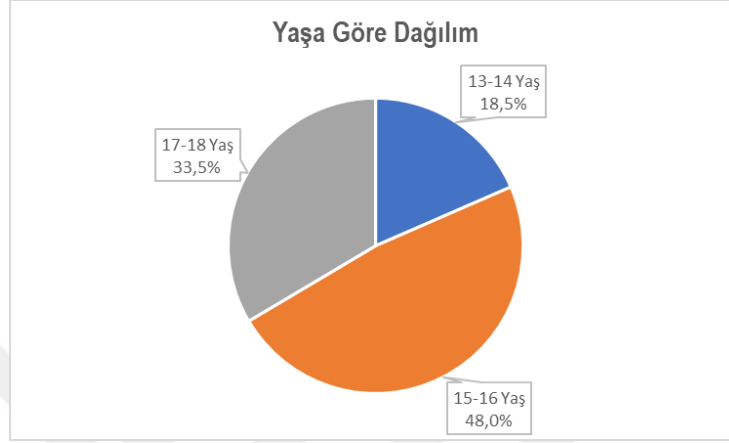
Araştırmaya katılan sporcu öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları incelendiğinde %62,3’ünün (N= 344) erkek, %37,7’sinin ise (N= 208) kadın olduğu görülmektedir.

Şekil 1. Sporcu Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

2.2.1.2. Yaşı Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri

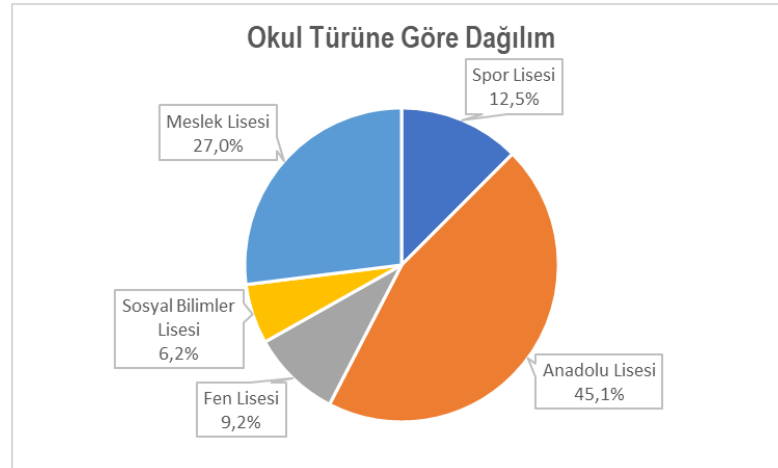
Araştırmaya katılan sporcu öğrencilerin yaşa göre dağılımları incelendiğinde %48'inin (N=265) 15-16 yaş, %33,5'inin (N=185) 17-18 yaş, %18,5'inin ise (N=102) 13-14 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

Şekil 2. Sporcu Öğrencilerin Yaşı Göre Dağılımı

4.1.3. Okul Türüne Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri

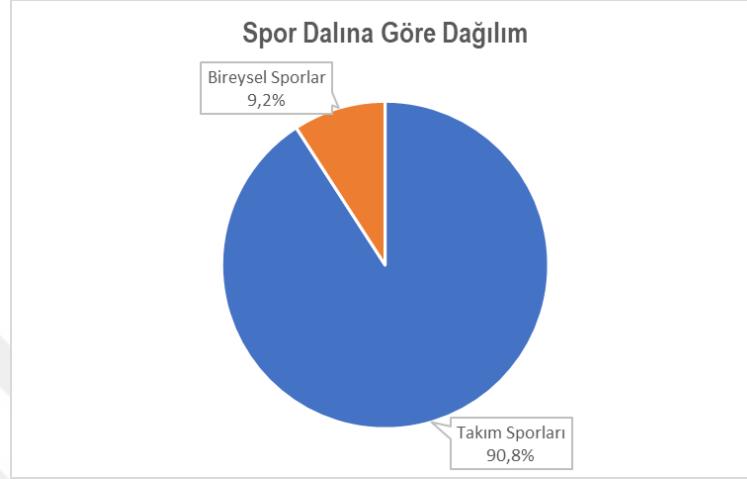
Araştırmaya katılan sporcu öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türüne göre dağılımları incelendiğinde %45,1'inin (N=249) Anadolu Lisesi, %27'sinin (N=149) Meslek Lisesi, %12,5'inin (N=69) Spor Lisesi, %9,2'sinin (N=51) Fen Lisesi, %6,2'sinin (N=34) ise Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi olduğu görülmektedir.

Şekil 3. Sporcu Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Türüne Göre Dağılımı

4.1.4. Spor Dalına Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri

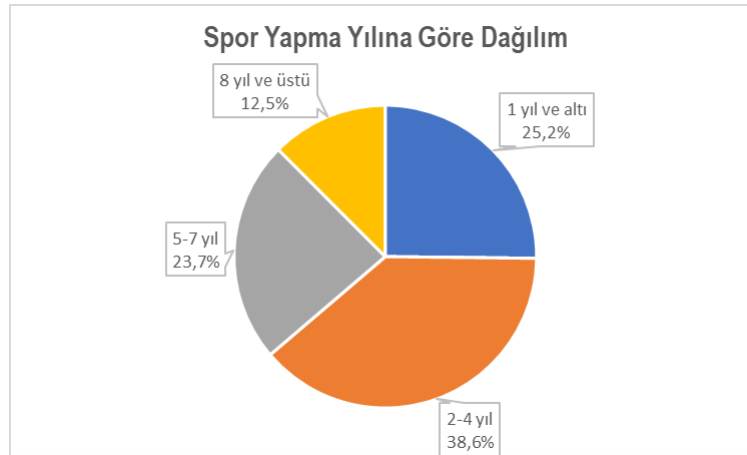
Araştırmaya katılan sporcu öğrencilerin yaptıkları spor dalına göre dağılımları incelendiğinde %90,8'inin (N=436) Takım Sporları, %9,2'sinin (N=44) ise Bireysel Sporlar yaptığı görülmektedir.

Şekil 4. Sporcu Öğrencilerin Yaptıkları Spor Dalına Göre Dağılımı

4.1.5. Spor Yapma Yılına Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri

Araştırmaya katılan sporcu öğrencilerin spor yapma yılına göre dağılımları incelendiğinde %38,6'sının (N=213) 2-4 yıl aralığında, %25,2'sinin (N=139) 1 yıl ve altı, %23,7'sinin (N=131) 5-7 yıl aralığında, %12,5'inin (N=69) ise 8 yıl ve üstü olduğu görülmektedir.

Şekil 5. Sporcu Öğrencilerin Spor Yapma Yılına Göre Dağılımı

4.1.6. Sporculuk Düzeyine Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri

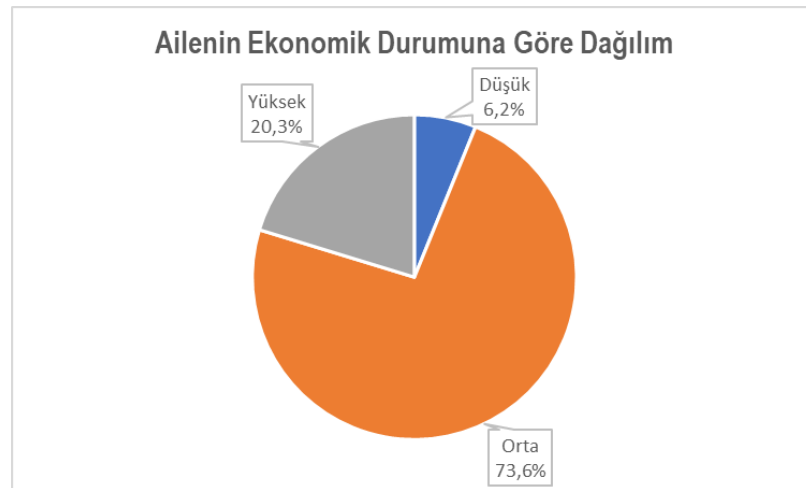
Araştırmaya katılan sporcu öğrencilerin sporculuk düzeyine göre dağılımları incelendiğinde %67,2'sinin (N=371) Okul Takımı, %32,8'inin (N=181) ise Amatör Takım olduğu görülmektedir.

Şekil 6. Sporcu Öğrencilerin Sporculuk Düzeyine Göre Dağılımı

4.1.7. Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri

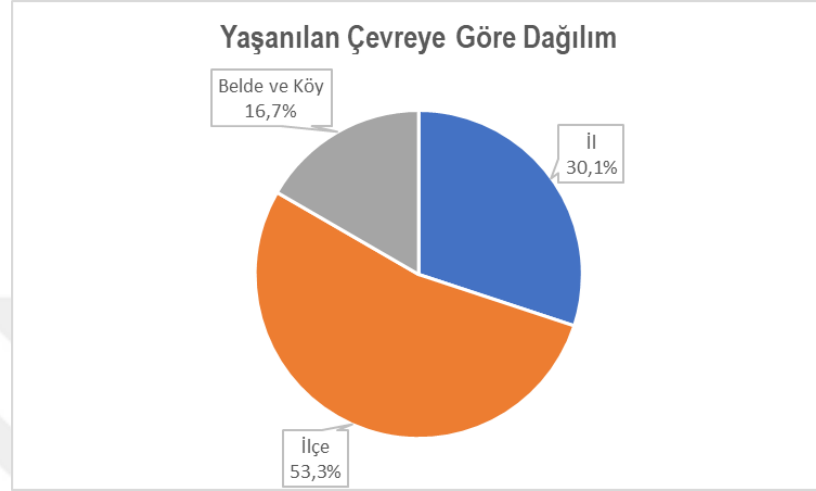
Araştırmaya katılan sporcu öğrencilerin ailenin ekonomik durumuna göre dağılımları incelendiğinde %73,6'sının (N=406) orta, %20,3'ünün (N=112) yüksek, %6,2'sinin (N=34) ise düşük olduğu görülmektedir.

Şekil 7. Sporcu Öğrencilerin Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Dağılımı

4.1.8. Yaşanılan Çevreye Göre Sporcu Öğrencilerin Genel Özellikleri

Araştırmaya katılan sporcu öğrencilerin yaşanılan çevreye göre dağılımları incelendiğinde %53,3'ünün (N=294) ilçede, %30,1'inin (N=166) ilde, %16,7'sinin (N=92) ise belde ve köyde ikamet ettiği görülmektedir.

Şekil 8. Sporcu Öğrencilerin Yaşanılan Çevreye Göre Dağılımı

4.2. Hipotez Testleri

4.2.1. Cinsiyete Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimleri

Cinsiyet durumuna bağlı olarak sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında manidar bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Mann-Whitney U testi uygulandı. Elde edilen sonuçlar Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Sporcu Öğrencilerin Cinsiyete Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	P
Sosyal Normlara Uyum	Kadın	208	287,43	59785,00	33503,00	0,207
	Erkek	344	269,89	92843,00		
Kurallara ve Yönetime Saygı	Kadın	208	308,92	64255,50	29032,50	0,000
	Erkek	344	256,90	88372,50		
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Kadın	208	282,06	58667,50	34620,50	0,514
	Erkek	344	273,14	93960,50		
Rakibe Saygı	Kadın	208	301,45	62702,00	30586,00	0,004
	Erkek	344	261,41	89926,00		

Tablo 3'teki değerler incelendiğinde, sporcu öğrencilerin fair-play yönelimi puan sıra ortalamalarının kurallara ve yönetime saygı ($P=0,000$) ve rakibe saygı alt boyutlarında ($P=0,004$) kadınlar lehine olmak üzere anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($U=29032,50$; $30586,00$, $p<0.05$).

Sosyal normlara uyum ($P=0,207$) ve sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutlarında ($P=0,514$) kadın sporcu öğrencilerin sıra ortalamaları dağılımları erkek sporcu öğrencilerden yüksek bulunsa da bu fark istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır ($U=33503,00$; $34620,50$, $p>0.05$).

Dolayısıyla 1. Hipotezin alt hipotezleri; “ H_{0a} : Cinsiyete göre sporcu öğrencilerin sosyal normlara uyum alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” ve “ H_{0c} : Cinsiyete göre sporcu öğrencilerin sporda sorumluluklara bağlılık alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” kabul edilmiştir. Buna karşın “ H_{0b} : Cinsiyete göre sporcu öğrencilerin kurallara ve yönetime saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” ve “ H_{0d} : Cinsiyete göre sporcu öğrencilerin rakibe saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” hipotezleri reddedilmiştir.

4.2.2. Yaş Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimleri

Yaş bağlı olarak sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında manidar bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Kruskal Wallis H testi uygulandı. Elde edilen sonuçlar Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Sporcu Öğrencilerin Yaş Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu

Alt Boyutlar	Yaş	N	Sıra Ort.	X^2	Df	P
Sosyal Normlara Uyum	13-14 Yaş	102	263,62	1,444	2	0,486
	15-16 Yaş	265	274,53			
	17-18 Yaş	185	286,42			
Kurallara ve Yönetime Saygı	13-14 Yaş	102	305,70	5,545	2	0,063
	15-16 Yaş	265	277,02			
	17-18 Yaş	185	259,66			
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	13-14 Yaş	102	290,96	1,176	2	0,556
	15-16 Yaş	265	275,09			
	17-18 Yaş	185	270,55			
Rakibe Saygı	13-14 Yaş	102	295,38	2,798	2	0,247
	15-16 Yaş	265	265,86			
	17-18 Yaş	185	281,33			

Tablo 4’teki değerler incelendiğinde, tüm alt boyutlarda sporcuların fair-play yönelimi puan sıra ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görüldü (X^2 (2), $N=552$, 1,444; 5,545; 1,176; 2,798, $p>0.05$). Bu anlamda 2. Hipotez; “**H₀**: Yaşa göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” kabul edilmiştir.

4.2.3. Okul Türüne Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimleri

Okul türüne bağlı olarak sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında manidar bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Kruskal Wallis H testi uygulandı. Elde edilen sonuçlar Tablo 5’te gösterilmektedir.

Tablo 5. Sporcu Öğrencilerin Okul Türüne Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu

Alt Boyutlar	Okul Türü	N	Sıra Ort.	X^2	Df	P	Fark
Sosyal Normlara Uyum	Spor Lisesi	69	246,13	8,799	4	0,066	
	Anadolu Lisesi	249	277,86				
	Fen Lisesi	51	317,54				
	Sosyal Bilimler L.	34	233,81				
	Meslek Lisesi	149	283,99				
Kurallara ve Yönetime Saygı	Spor Lisesi	69	247,33	19,344	4	0,001	5>1
	Anadolu Lisesi	249	271,10				
	Fen Lisesi	51	289,88				5>4
	Sosyal Bilimler L.	34	196,69				
	Meslek Lisesi	149	312,66				
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Spor Lisesi	69	313,64	6,555	4	0,161	
	Anadolu Lisesi	249	264,51				
	Fen Lisesi	51	270,19				
	Sosyal Bilimler L.	34	257,49				
	Meslek Lisesi	149	285,83				
Rakibe Saygı	Spor Lisesi	69	212,41	17,549	4	0,002	2>1
	Anadolu Lisesi	249	278,11				
	Fen Lisesi	51	322,85				3>1
	Sosyal Bilimler L.	34	256,81				
	Meslek Lisesi	149	292,12				5>1

Tablo 5’teki değerler incelendiğinde, sporcuların fair-play yönelimi puan sıra ortalamalarının kurallara ve yönetime saygı ($P=0,001$) ile rakibe saygı alt boyutları

($P=0,002$) arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (X^2 (4), $N=552$, 19,344; 17,549, $p<0.05$).

Kurallara ve yönetime saygı ile rakibe saygı alt boyutlarında gruplar arası farklılaşmanın kaynağının tespiti için yapılan 2. Seviye Bonferroni test sonuçlarına göre, kurallara ve yönetime saygı alt boyutunda meslek lisesindeki sporcu öğrencilerin sıra ortalamalarının sosyal bilimler lisesi ve spor lisesindeki sporcu öğrencilerden daha yüksek olduğu, rakibe saygı alt boyutunda ise Anadolu lisesindeki sporcu öğrencilerin sıra ortalamalarının spor lisesindeki sporcu öğrencilerden, Fen Lisesindeki sporcu öğrencilerin sıra ortalamalarının spor lisesindeki sporcu öğrencilerden ve Meslek lisesindeki sporcu öğrencilerin sıra ortalamalarının spor lisesindeki sporcu öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Her ne kadar istatistiki olarak anlamlı fark görülme de sosyal normlara uyum alt boyutunda Fen Lisesindeki sporcu öğrencilerin ve sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutunda ise spor lisesindeki sporcu öğrencilerin sıra ortalamaları daha yüksek bulundu.

Dolayısıyla 3. Hipotezin alt hipotezleri;

“ H_{0a} : Okul türüne göre sporcu öğrencilerin sosyal normlara uyum alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” ve “ H_{0c} : Okul türüne göre sporcu öğrencilerin sporda sorumluluklara bağlılık alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” kabul görmüştür.

Buna karşın *“ H_{0b} : Okul türüne göre sporcu öğrencilerin kurallara ve yönetime saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” ve “ H_{0d} : Okul türüne göre sporcu öğrencilerin rakibe saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” hipotezleri reddedilmiştir.*

4.2.4. Spor Dalına Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimleri

Spor dalına bağlı olarak sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında manidar bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Mann-Whitney U testi uygulandı. Elde edilen sonuçlar Tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6. Sporcu Öğrencilerin Spor Dalına Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu

Alt Boyutlar	Spor Dalı	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	P
Sosyal Normlara Uyum	Takım Sporları	436	239,19	104286,50	9020,500	0,512
	Bireysel Sporlar	44	253,49	11153,50		
Kurallara ve Yönetime Saygı	Takım Sporları	436	235,80	102808,50	7542,500	0,019
	Bireysel Sporlar	44	287,08	12631,50		
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Takım Sporları	436	240,03	104651,00	9385,000	0,808
	Bireysel Sporlar	44	245,20	10789,00		
Rakibe Saygı	Takım Sporları	436	237,77	103669,00	8403,000	0,174
	Bireysel Sporlar	44	267,52	11771,00		

Tablo 6'daki değerler incelendiğinde, sporcuların fair-play yönelimi puan sıra ortalamalarının kurallara ve yönetme saygı alt boyutunda ($P=0,019$) bireysel sporlar lehine olmak üzere anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($U=7542,50$, $p<0.05$).

Sosyal normlara uyum ($P=0,512$), sporda sorumluluklara bağlılık ($P=0,808$) ve rakibe saygı ($P=0,174$) alt boyutlarında bireysel sporların sıra ortalamaları dağılımları takım sporlarından yüksek bulunsa da bu fark istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır ($U=9020,500$; $9385,000$; $8403,000$, $p>0.05$). Bir başka ifade ile sosyal normlara uyum, sporda sorumluluklara bağlılık ve rakibe saygı alt boyutlarında takım sporları ve bireysel sporlar benzer medyanlı dağılıma sahiptir.

Elde edilen bulgulara göre 4. Hipotezin alt hipotezleri; “ H_{0a} : Spor dalına göre sporcu öğrencilerin sosyal normlara uyum alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. H_{0c} : Spor dalına göre sporcu öğrencilerin sporda sorumluluklara bağlılık alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” ve “ H_{0d} : Spor dalına göre sporcu öğrencilerin rakibe saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” kabul edilmiştir. Buna karşın “ H_{0b} : Spor dalına göre sporcu öğrencilerin kurallara ve yönetime saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” hipotezi reddedilmiştir.

4.2.5. Spor Yapma Yılına Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimleri

Spor yapma yılına bağlı olarak sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında manidar bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Kruskal Wallis H testi uygulandı. Elde edilen sonuçlar Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7. Sporcu Öğrencilerin Spor Yapma Yılına Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu

Alt Boyutlar	Spor Yapma Yılı	N	Sıra Ort.	X ²	Df	P	Fark
Sosyal Normlara Uyum	1 yıl ve altı	139	271,21	0,847	3	0,838	
	2-4 yıl	213	281,30				
	5-7 yıl	131	280,69				
	8 yıl ve üstü	69	264,39				
Kurallara ve Yönetime Saygı	1 yıl ve altı	139	301,58	6,640	3	0,084	
	2-4 yıl	213	272,57				
	5-7 yıl	131	273,67				
	8 yıl ve üstü	69	243,49				
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	1 yıl ve altı	139	261,26	15,166	3	0,002	4>1 4>2
	2-4 yıl	213	258,10				
	5-7 yıl	131	292,21				
	8 yıl ve üstü	69	334,17				
Rakibe Saygı	1 yıl ve altı	139	287,23	4,876	3	0,181	
	2-4 yıl	213	280,46				
	5-7 yıl	131	279,02				
	8 yıl ve üstü	69	237,87				

Tablo 7’deki değerler incelendiğinde, sporcuların fair-play yönelimi puan sıra ortalamalarının sporda sorumluluklara bağlılık ($P=0,002$) alt boyutunda anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (X^2 (3), $N=552$, 15,166, $p<0.05$).

Sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutunda gruplar arası farklılaşmanın kaynağının tespiti için yapılan 2. Seviye Bonferroni test sonuçlarına göre, spor yapma yılı 8 yıl ve üstü olan sporcu öğrencilerin sıra ortalamalarının, spor yapma yılı 1 yıl ve altı olan sporcu öğrenciler ile spor yapma yılı 2-4 yıl arasında olan sporcu öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Elde edilen bulgulara göre 5. Hipotezin alt hipotezleri “ H_{0a} : Spor yapma yılına göre sporcu öğrencilerin sosyal normlara uyum alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. H_{0b} : Spor yapma yılına göre sporcu öğrencilerin kurallara ve yönetime saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” ve “ H_{0c} : Spor yapma yılına göre sporcu öğrencilerin rakibe saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” kabul edilmiştir. Buna karşın “ H_{0c} : Spor yapma yılına göre sporcu öğrencilerin sporda sorumluluklara bağlılık alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” hipotezi reddedilmiştir.

4.2.6. Sporculuk Düzeyine Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-play Yönelimleri

Sporculuk düzeyine bağlı olarak sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında manidar bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Mann-Whitney U testi uygulandı. Elde edilen sonuçlar Tablo 8’de gösterilmektedir.

Tablo 8. Sporcu Öğrencilerin Sporculuk Düzeyine Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu

Alt Boyutlar	Sporculuk Düzeyi	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	P
Sosyal Normlara Uyum	Okul takımı	371	273,14	101334,00	32328,00	0,475
	Amatör takım	181	283,39	51294,00		
Kurallara ve Yönetime Saygı	Okul takımı	371	283,62	105222,50	30934,50	0,131
	Amatör takım	181	261,91	47405,50		
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Okul takımı	371	266,72	98952,50	29946,50	0,034
	Amatör takım	181	296,55	53675,50		
Rakibe Saygı	Okul takımı	371	283,10	105030,00	31127,00	0,162
	Amatör takım	181	262,97	47598,00		

Tablo 8’deki değerler incelendiğinde, sporcu öğrencilerin fair-play yönelimi puan sıra ortalamalarının sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutunda ($P=0,034$) amatör takım lehine olmak üzere anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($U=29946,50$, $p<0.05$).

Kurallara ve yönetime saygı ($P=0,131$) alt boyutu ile rakibe saygı ($P=0,162$) alt boyutlarında okul takımı düzeyindeki sporcu öğrencilerin sıra ortalamaları dağılımları amatör takım düzeyindeki sporcu öğrencilerden yüksek bulunsada bu fark istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır ($U=105222,50$; $105030,00$, $p>0.05$). Bir başka ifade ile kurallara ve yönetime saygı ile sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutlarında okul takımı ve amatör takım düzeyindeki sporcu öğrenciler benzer medyanlı dağılıma sahiptir.

Elde edilen bulgulara göre 6. Hipotezin alt hipotezleri “ H_{0a} : Sporculuk düzeyine göre sporcu öğrencilerin sosyal normlara uyum alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. H_{0b} : Sporculuk düzeyine göre sporcu öğrencilerin kurallara ve yönetime saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” ve “ H_{0d} : Sporculuk düzeyine göre sporcu öğrencilerin rakibe saygı alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” kabul edilmiştir. Buna karşın “ H_{0c} : Sporculuk

düzeyine göre sporcu öğrencilerin sporda sorumluluklara bağlılık alt boyut dağılımları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” hipotezi reddedilmiştir.

4.2.7. Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimleri

Ailenin ekonomik durumuna bağlı olarak sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında manidar bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Kruskal Wallis H testi uygulandı. Elde edilen sonuçlar Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9. Sporcuların Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu

Alt Boyutlar	Ailenin Ekonomik Durumu	N	Sıra Ort.	X ²	Df	P
Sosyal Normlara Uyum	Düşük	34	257,65	3,068	2	0,216
	Orta	406	283,57			
	Yüksek	112	256,58			
Kurallara ve Yönetime Saygı	Düşük	34	275,51	1,902	2	0,386
	Orta	406	281,61			
	Yüksek	112	258,28			
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Düşük	34	282,47	0,337	2	0,845
	Orta	406	274,20			
	Yüksek	112	283,03			
Rakibe Saygı	Düşük	34	280,74	5,177	2	0,075
	Orta	406	284,55			
	Yüksek	112	246,05			

Tablo 9’daki değerler incelendiğinde, tüm alt boyutlarda sporcuların fair-play yönelimi puan sıra ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görüldü (X^2 (2), $N=552$, 3,068; 1,902; 0,337; 5,177, $p>0.05$). Bu anlamda 7. Hipotez; “ H_0 : Ailenin ekonomik durumuna göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” hipotezi kabul edilmiştir.

4.2.8. Yaşanılan Çevreye Göre Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimleri

Yaşanılan çevreye bağlı olarak sporcuların fair-play yönelimleri arasında manidar bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Kruskal Wallis H testi uygulandı. Elde edilen sonuçlar Tablo 10’da gösterilmektedir.

Tablo 10. Sporcuların Yaşanılan Çevreye Göre Fair-Play Yönelimi Puan Düzeyleri İstatistikleri ve Test Sonucu

Alt Boyutlar	Yaşanılan Çevre	N	Sıra Ort.	X ²	Df	P
Sosyal Normlara Uyum	İl	166	261,41	4,708	2	0,095
	İlçe	294	275,80			
	Belde ve Köy	92	305,98			
Kurallara ve Yönetime Saygı	İl	166	273,20	0,602	2	0,740
	İlçe	294	274,72			
	Belde ve Köy	92	288,12			
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	İl	166	274,35	0,204	2	0,903
	İlçe	294	275,66			
	Belde ve Köy	92	283,05			
Rakibe Saygı	İl	166	265,48	1,489	2	0,475
	İlçe	294	278,57			
	Belde ve Köy	92	289,76			

Tablo 10'daki değerler incelendiğinde, tüm alt boyutlarda sporcu öğrencilerin fair-play yönelimi puan sıra ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görüldü (X^2 (2), N=552, 4,708; 0,602; 0,204; 1,489, $p>0.05$). Elde edilen bulgulara göre 8. Hipotez; “**H₀**: Yaşanılan çevreye göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.” hipotezi kabul edilmiştir.

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

3.1. Tartışma

Çalışmamızın bu bölümünde, Rize ilinde, lise düzeyinde öğrenim gören sporcu öğrencilerin cinsiyet, yaş, öğrenim gördüğü okul türü, yaptığı spor dalı, spor yapma yılı, sporculuk düzeyi, ailenin ekonomik durumu ve yaşanılan çevre gibi farklı değişkenlere göre fair-play yönelimleri incelenmiş ve hipotezlerin doğruluklarına dayanak oluşturan bulguların tartışılması ve yorumlanması detaylı bir şekilde yer almaktadır.

Cinsiyet değişkenine bağlı olarak katılımcıların fair-play yönelimi puan sıra ortalamalarında sosyal normlara uyum ve sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutlarında anlamlı bir farka rastlanamazken, kurallara ve yönetime saygı alt boyutu ile rakibe saygı alt boyutlarında kadınlar lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Kadınların fair-play yönelimi puan sıra ortalamalarının erkeklerden anlamlı bir şekilde daha yüksek çıkmasındaki sebeplerden biri kadınların yaratılış itibari ile daha duygusal olmaları ve bu duygusallıktan ötürü empati kurmada erkeklerden daha başarılı olmaları olabilir. Yurt dışında hentbol ve futbolcularla yapılan çalışmada, erkeklerin kadınlara oranla daha saldırgan olduklarının tespit edildiği çalışmanın sonucu bizim bahsettiğimiz yorumu da destekler niteliktedir (Coulomb-Cabagno, Rascle 2006). Başaran (2017)'ın BESYO öğrencileri ile yaptığı çalışmada kurallar ve yönetime saygı alt boyutunda cinsiyet açısından fair-play yönelimi puanlarında çalışmamıza benzer şekilde anlamlı bir fark bulunurken, diğer alt boyutlarda anlamlı bir fark bulunamamıştır. Kılınç (2020)'ın 234'ü erkek, 135'i kadın olmak üzere farklı spor dallarıyla uğraşan bireylerin sportmenlik düzeylerinin incelenmesi adlı çalışmasında sosyal normlara uyum, kurallara ve yönetime saygı ve rakibe saygı alt boyutlarında kadın ve erkek cinsiyetleri arasında anlamlı fark olduğu ve bu farkın kadınlar lehine olduğu tespit edilmiştir. Yukarıda bahsedilen her iki çalışma cinsiyet değişkeni yönünden paralellik göstermektedir.

Yaş değişkenine bağlı olarak katılımcıların fair-play yönelimlerinde tüm alt boyutlarda puan sıra ortalamalarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Çalışmamıza gönüllü olarak katılan katılımcıların yaşları 13 ile 18 arasında değişmektedir. Çalışmamıza katılan katılımcıların yaş farklarının az olmasından

dolayı bu sonuca ulaşmış olabiliriz. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde Dikme (2021)'nin kadın hentbolcuların fair-play yönelimlerinin yaş değişkenine göre incelendiğinde sosyal normlara uyum, kurallara ve yönetime saygı, sporda sorumluluklara bağlılık ve rakibe saygı alt boyutlarında çalışmamıza benzer olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Yine farklı bir çalışmada Erbil (2022)'in ortaöğretim öğrencileri arasında yapmış olduğu 483 öğrencinin katıldığı fair-play yönelimlerine ilişkin çalışmada da aynı şekilde yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Elik (2017)'in Güneydoğu Anadolu Bölgesinde futbol takımlarında amatör olarak futbol oynayan sporcular üzerinde yapmış olduğu çalışmada futbolcuların fair-play yönelimlerinin yaş değişkenine göre rakibe saygı ve kural ve yönetime saygı alt boyutlarında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Bunun sebebi Elik'in çalışmasındaki katılımcıların yaş skalalarının 18'den başlayarak 30 yaş üstüne kadar devam etmesi ve bu sebeple yaş aldıkça insanlarda artan olgunluk seviyesinin hayatı algılayışta farklılıklara sebep olması olabilir.

Okul türü değişkenine bağlı olarak katılımcıların fair-play yönelimi puan sıra ortalamalarının kurallara ve yönetime saygı alt boyutu ile rakibe saygı alt boyutunda anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülürken, sosyal normlara uyum ve sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Kurallara ve yönetim saygı alt boyutunda meslek lisesi öğrencilerinin, spor lisesi ve sosyal bilimler lisesi öğrencilerinden anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülürken rakibe saygı alt boyutunda ise Anadolu Lisesi öğrencilerinin Spor Lisesindeki öğrencilerden, Fen Lisesi öğrencilerinin Spor Lisesi öğrencilerinden ve Meslek Lisesi öğrencilerinin Spor Lisesi öğrencilerinden anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Rakibe saygı alt boyutunda diğer lise türlerindeki öğrencilerin spor lisesindeki öğrencilerden daha yüksek puan sıra ortalamasına sahip olmaları öğrencilerin yetiştikleri çevrelere bağlı olarak ahlaki tutumlarındaki farklılıklar olabilirken, kurallara ve yönetime saygı alt boyutunda ise Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Spor Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesinde öğrenim gören öğrencilerden yüksek puan sıra ortalamalarına sahip olmaları ise okullardaki disiplin seviyelerinin her idareye göre farklılık göstermesi ya da aile ve çevrelerindeki insanların disiplin tutumlarından etkilenmesi olabilir.

Literatürdeki ilgili çalışmalara bakıldığında; Erbil (2022)'in 166'sı spor lisesi öğrencisi, 317'si genel lise öğrencisi olan katılımcılarla yapmış olduğu çalışmada

ortaöğretim öğrencilerinin fair-play'e yönelik tutumları ve empatik eğilimleri incelenmiştir. Okul türü değişkenine göre kurallara ve yönetime saygı ile sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmazken, sosyal normlara uyum alt boyutunda spor lisesi öğrencilerinin puanlarının genel liseye giden öğrencilerin puanlarından anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Bir diğer anlamlı farklılık ise rakibe saygı alt boyutunda gerçekleşmiştir ve genel liseye giden öğrencilerin puanları spor lisesine giden öğrencilerden daha yüksek çıkmıştır. Bu araştırmanın rakibe saygı ve sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutlarındaki bulguları bizim araştırma bulgularımızla örtüşürken kurallara ve yönetime saygı ile sosyal normlara uyum alt boyutları ile örtüşmemektedir.

Spor dalı değişkenine bağlı olarak katılımcıların fair-play yönelimi puan sıra ortalamalarının kurallara ve yönetime saygı alt boyutunda bireysel sporların takım sporlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Diğer alt boyutlarda ise anlamlı bir farklılığa rastlanamamıştır. Takım sporlarında birden fazla oyuncunun olması ile takımda fikir ayrılıklarının oluşması, kurallara uymada kişilerin göstermiş olduğu bireysel farklılıklar bunun sebeplerinden biri olabilir. Güngör (2022)'ün amatör sporcuların empatik eğilimleri, iletişim becerileri ve fair-play anlayışları arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik yaptığı çalışmada bizim çalışmamıza paralel olarak kurallara ve yönetime saygı alt boyutunda bireysel spor dalı yapan kişilerin, takım sporu yapan kişilere oranla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ölçeğin diğer alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Elde edilen bu sonuçlara göre bireysel sporlarla uğraşan sporcuların takım sporları ile uğraşan sporculardan oyunların kurallarına uyma konusundaki hassasiyetlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Varlık (2021)'in lisanslı olarak spor yapan ortaöğretim öğrencilerinin sportmenlik yönelimi düzeylerinin belirlenmesini konu edinen çalışmanın hiçbir alt boyutunda anlamlı bir farklılığa rastlanamamıştır.

Spor yapma yılı değişkenine bağlı olarak katılımcıların fair-play yönelimlerinin sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutunda anlamlı bir farklılaşma görülürken, diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılığa rastlanamamıştır. Sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutunda 8 yıl üstü spor yapan katılımcıların 1 yıl ve altı ile 2-4 yıl aralığında spor yapan katılımcılardan anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Bunun sebebi spor yapma yılındaki artışla beraber sporcu üzerinde bir

spor ahlakı oluşması ve uzun yıllar sporla uğraşılması neticesinde diğer katılımcılara göre sporda sorumluluklara bağlılık hususundaki farkındalık olabilir. Kulaber (2021)'in 360 lisanslı spor yapan ortaöğretim öğrencileri ile yaptığı çalışmada spor yapma yılı açısından fair-play yönelimlerinde sadece kurallara ve yönetime saygı alt boyutunda anlamlı bir farklılık görülürken diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılığa rastlanamamıştır. Farklı bir çalışmada Duygu (2022)'nin 18-35 yaş aralığındaki 441 katılımcı ile yapmış olduğu savunma sporu yapan bireylerde sportmenlik davranışlarının incelenmesinde hiçbir alt boyutta anlamlı bir şekilde farklılaşmaya rastlanamamıştır. Efek (2021)'in 1254 katılımcı ile atletizm sporunun stres, atılmanlık ve sportmenlik düzeyleriyle ilişkisini inceleyen çalışmasında, atletizm yapan katılımcıların spor yaşı değişkeni ile kurallar ve yönetime saygı puanı arasındaki anlamlı farklılık 11-15 yıl arası spor yapanlarla 0-5 yıl arası spor yapanlar arasındadır. Anlamlı farklılık 11-15 yıl arası spor yapanlar lehinedir. Atletizm yapan katılımcıların spor yaşı değişkeni ile rakibe saygı puanı arasındaki anlamlı farklılık 11-15 yıl arası spor yapanlarla 0-5 yıl arası spor yapanlar arasındadır. Anlamlı farklılık 11-15 yıl arası spor yapanlar lehinedir.

Sporculuk düzeyi değişkenine bağlı olarak katılımcıların fair-play yönelimi puan sıra ortalamalarında sosyal normlara uyum, kurallara ve yönetime saygı ile rakibe saygı alt boyutlarında anlamlı bir farklılığa rastlanamazken, sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutunda puan sıra ortalamalarında amatör takım lehine anlamlı bir farklılık görülmüştür. Sadece okul takımında oynayan sporcuların yaptıkları maç sayısının azlığı, gruptan çıkamama ya da Türkiye finallerine gitmeye hak kazanamama gibi durumlarda antrenman programlarını yarıda kesme ya da tamamen bitirme olasılıklarına karşın amatör takımlarda oynayan sporcuların uzun süren liglerinin ve sürekli yaptıkları antrenman programlarının bunun nedenlerinden biri olduğu söylenebilir.

Çalışmamızla benzer şekilde Topan (2011)'in ortaöğretim kurumları arasında futbol takımlarında oynayan 250 öğrenci ile yapmış olduğu çalışmada sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutunda kulüp deneyimi olan katılımcıların lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Yazıcı (2021)'nin sporcu karakterinin sportmenlik davranışları rekabetçi agresiflik ve öfke ile ilişkisini içeren ve 574 amatör

278 profesyonel sporcunun katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmada fair-play yönelimlerinde sporculuk seviyesi açısından anlamlı bir farklılığa ulaşamamıştır.

Ailenin ekonomik durumuna bağlı olarak katılımcıların fair-play yönelimleri arasında tüm alt boyutlarda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Çalışmamıza paralellik gösteren çalışmalar şu şekildedir. Kayışoğlu ve arkadaşları (2015)'nın ortaokul öğrencileri üzerinde yapmış oldukları çalışmada katılımcıların sportmenlik yönelimlerinin aile gelir durumu değişkenine bağlı olarak tüm alt boyutlarda istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır. Günesen (2022)'in elit düzey boksörler üzerinde yapmış olduğu sportmenlik yönelim düzeylerinin incelendiği çalışmada ise maddi durum değişkenine göre tüm alt boyutlarda anlamlı bir farklılığa rastlanamamıştır. Araştırmamıza paralel olmayan çalışmalar ise Kulaber (2021), yapmış olduğu sportmenlik yönelimlerinin bazı değişkenler açısından incelendiği çalışmada spor lisesinde öğrenim gören öğrencilerin ailenin gelir düzeyi değişkenine göre kurallara ve yönetime saygı ile sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı, sosyal normlara uyum ve rakibe saygı alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılaşmanın olduğunu belirtmiştir. Kulaber (2021) aile gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin, aile gelir düzeyinin düşük olan öğrencilere göre sportmenlik yönelimlerinin yüksek olmasını ekonomik açıdan zorluk yaşayan ailelerde kişilerin haliyle ilk olarak temel ihtiyaçlara yöneleceğini ve bu sebeple ahlaki ihtiyaçları için önem sırasının daha gerilere düşeceğini ve bu sebeple de ailedeki ekonomik nedenlerden ötürü yaşanan huzursuz ortamdan bireylerin de etkilenip sportmenlik kavramını tam olarak anlayamadıklarını belirtmiştir.

Yaşanılan çevre değişkenine bağlı olarak katılımcıların fair-play yönelimlerinde tüm alt boyutlarda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Literatür incelendiğinde Küçükkatçeken (2019)'in amatör kulüplerdeki futbolcular üzerinde yapmış olduğu sporcuların yaşamlarının büyük kısmını geçirdiği yer değişkenine bağlı olarak fair-play anlayışlarını incelediği çalışmada, çalışmamıza paralel olarak tüm alt boyutlarda anlamlı bir farklılığa rastlanamamıştır. Başka bir çalışmada Elik (2017) Güneydoğu Anadolu Bölgesinde amatör futbol oynayan sporcular üzerinde yaptığı çalışmada amatör futbolcuların sportmenlik düzeylerini yaşadıkları yer değişkenine göre kent ve kırsal şeklinde 2 kategoride incelemiştir. Çalışmanın sonucunda Elik

(2017) amatör futbolcuların sportmenlik düzeyleri ve alt boyutlarında yaşadıkları yer değişkenine göre anlamlı bir farklılığa ulaşamamıştır.

3.2. Sonuç

Lise düzeyinde öğrenim gören sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri, Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (MSOS) kapsamında incelenerek ölçeğin alt boyutlarında yer alan maddelere verilen cevaplar açısından değerlendirilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Çalışmaya katılan sporcu öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre fair-play yönelimlerinde sporun kurallarına ve yöneticinin kararlarına saygı duymaları ile rakip ile ilgili olumlu eylemsel hamleleri uygulamada kadınlar lehine anlamlı farklılaşma görülürken diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılaşmaya rastlanamamıştır.

Yaş değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında tüm alt boyutlarda anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Okul türü değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında sporun kurallarına ve yöneticinin kararlarına saygı duymasında meslek lisesindeki sporcu öğrencilerin puanlarının spor lisesi ve sosyal bilimler lisesindeki sporcu öğrencilerin puanlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Rakip ile ilgili olumlu eylemsel hamlelerden söz etme de ise yine anlamlı bir farklılaşma görülmüştür. Anadolu Lisesi, Fen Lisesi ve Meslek Lisesinde öğrenim gören sporcu öğrencilerin fair-play yönelimi puanları spor Lisesinde öğrenim gören sporcu öğrencilerden anlamlı şekilde yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Spor dalı değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında sporunun sporun kurallarına ve yöneticinin kararlarına olan saygısında bireysel sporlar ile uğraşanların takım sporları ile uğraşanlara göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. Spor dalı değişkenine göre diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılaşmaya rastlanamamıştır.

Spor yapma yılı değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında sadece sporunun sporun kurallarına uyma disiplini ve antrenman/maç performansı ile ilgili sorumluluklarında 8 yıl ve üstü spor yapanların puan sıra ortalamalarının 1 yıl altı ve 2-4 yıl arası spor yapanlara göre anlamlı şekilde yüksek

olduğu sonucuna varılmıştır. Spor yapma yılı değişkenine göre diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılaşmaya rastlanamamıştır.

Sporculuk düzeyi değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında sporcunun sporun kurallarına uyma disiplini ve antrenman/maç performansı ile ilgili sorumluluklarında amatör takımda oynayan sporcuların okul takımında oynayan sporculara göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. Sporculuk düzeyi değişkenine göre diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılaşmaya rastlanamamıştır.

Ailenin ekonomik durumu değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında tüm alt boyutlarda anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Yaşanılan çevre değişkenine göre sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri arasında tüm alt boyutlarda anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

3.3. Öneriler

1. Spor ahlakıyla ilgili bilgiler öğrencilere eğitimin ilk başladığı yer olan ailede vermeye başlanmalı ve çocuğun bu bilgileri içselleştirip davranışlarına yansıtması için gerekli aktivitelere katılımı küçük yaşlarda sağlanmalıdır.
2. Okullarda beden eğitimi dersinde rekabetin söz konusu olduğu oyunlarda ne olursa olsun kazanmalıyız düşüncesinden öğrencileri vazgeçirip yarışmayı oyunun kurallarına göre ve sportmence oynamaya teşvik etmeliyiz.
3. Cinsiyet değişkeninde erkek sporcu öğrencilerin fair-play yönelimlerinin kadın sporcu öğrencilerden daha düşük olduğu görüldüğü için erkek sporcu öğrencilere fair-play konulu eğitimler daha fazla verilmelidir. Bunun sebebinin erkeklerin yaptığı spor dalları ile bir ilgisinin olup olmadığı farklı çalışmalar ile araştırılabilir.
4. Okul türüne göre çıkan anlamlı farklılıkları açıklayabilmek adına tüm okul türlerinde öğrencilerin okul idarelerinin disiplin kurallarına karşı olan tutumları incelenebilir. Özellikle Spor Liselerine rakibe neden saygı duymalıyız sorusuna verilebilecek cevapları içeren eğitici seminerler verilebilir.
5. Spor yapma yılı arttıkça fair-play yönelimlerinin arttığı görülmüştür. Bu sebeple öğrencileri spor yapmaya teşvik etmeli ve sporu bırakmadan uzun dönem devam etmelerini sağlayacak planlamalar yapılabilir.

6. Sporculuk düzeyi değişkenine göre amatör takımlarda oynayan sporcu öğrencilerin fair-play yönelimleri okul takımında oynayan sporcu öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Bu sebeple okul takımlarını çalıştıran beden eğitimi öğretmenleri ile antrenörlerin öğrencilerin sportmenlik konusunda daha duyarlı olmalarını sağlayacak eğitimler vermeleri sağlanabilir.
7. İleriki çalışmalar için araştırmacılara takım sporları ve bireysel sporlarda oynayan sporcu öğrencilerin fair-play yönelimlerinin yaptıkları spor dalına göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmak için farklı çalışmalar yapmaları önerilebilir.
8. Yeni araştırmacılar bu çalışmanın bir örneğini Rize evreninden ziyade Türkiye’deki tüm liselerde nicel ve nitel yöntemleri kullanarak gerçekleştirebilir.

KAYNAKÇA

- Açak, M. (2005). *Beden Eğitimi Öğretmeninin El Kitabı*. İstanbul. Morpa Kültür Yayınları.
- Alpman, C. (1972). *Eğitim Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi*. İstanbul: GSB Yayınları.
- Aktaş, M. (2019, Şubat 15). Çocuklarda ve gençlerde sporun önemi II. Haberpodium. <https://www.haberpodium.ch/cocuklarda-ve-genclerde-sporun-onemi-ii/>.
- Aracı, H. (2001). *Okullarda Beden Eğitimi*. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.
- Arıpınar, E. (2004). *Ülkemiz Sporü İçin*. İstanbul. Kelebek Yayınları.
- Arseven, A. (2001). *Alan Araştırma Yöntemi*. Ankara. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Atasoy, B. ve Öztürk-Kuter, F. (2005). *Küreselleşme ve Spor*. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.
- Ateşoğlu M. (1974). *Sporda Erdemlilik: Fair-Play*. Başbakanlık Yayınları, Ankara.
- Başaran, Z., Erdoğan, R. B., Körmükçü, Y. ve Adalı, H. (2017). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin fair-play anlayışlarının incelenmesi*. Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları Dergisi, 9(1).
- Becerikli, S. (2013). *Etik ve insan kaynakları ilişkisinin analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Bergmann, D. S. (2000). *The Logical Connection Between Moral Education and Physical Education*. Journal Of Curriculum Studies.
- Bilen, M. (2002). *Plandan uygulamaya öğretim*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Bredemeier, B.J., Weiss, M.R., Shields, D.L. ve Shewchuk, R.M., (1986). *Promoting moral growth in summer sports camp: The implementation of theoretically grounded instructional strategies*. Journal of Moral Education, 15: 212–220.
- Breitner, P. (1980). *Ich Will Kein Vorbild Sein*. München, 1980.
- Bozdemir, O. (2017). *Basketbol oynayan farklı eğitim kademelerindeki öğrencilerin spor ortamındaki empati becerileri ile fair-play davranışları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. Gazi Üniversitesi.
- Bucher, C. A. (1987). *Management Of Physical Education & Athletic Programs*. Times Mirror/Mosby College Publishing, Usa.
- Bülbül, R. (2001). *İletişim ve Etik*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Cevizci, A. (2002). *Etiğe giriş*. İstanbul: Engin Yayıncılık.
- Coulomb-Cabagno, G. and Rasclé, O. (2006). *Team Sports Players. Observed Aggression As A Function Of Gender Competitive Level And Sport Type*. Journal Of Applied Social Psychology, 36 (8), 1980-2000.
- Çakıcı, H.A. (2019). *Amatör futbolcuların liderlik özellikleri ile sportmenlik yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Demirci, A. (2008). *İlköğretimde Beden Eğitimi Dersi Etkinlikleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (2001). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, s. 4, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2001.
- Dever, A. (2008). *Sosyolojik boyutlarıyla spor* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Dikme, A. (2021). *Hentbol kadınlar 1. lig sporcularının fair-play'e yönelik tutumları ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Fırat Üniversitesi.
- Doğal, B. (2007). *Spor Sosyolojisi ve Uygulamalı Spor Sosyolojisine Giriş*.
- D'Ormesson, J. (1978). *Le Fair-play*. Revue Olympique, No:133.
- Duygu, N. (2022). *Savunma sporu yapan bireylerde sportmenlik davranışları ile empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi (Şırnak İli örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Mersin Üniversitesi.
- Efek, E. (2021). *Atletizm sporunun stres, atılğanlık ve sportmenlik düzeyleriyle ilişkisi*. Doktora Tezi. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Düzce Üniversitesi.
- Ekinci, H.B. (2018). *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi sağlık bilimleri enstitüsü ortaokul öğrencilerinin sportmenlik davranışları ile başarı algıları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Binali Yıldırım Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.
- Elik, T. (2017). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi futbol takımlarında amatör olarak futbol oynayan sporcuların sportmenlik yönelimleri ve empatik eğilim düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Erbil, U. (2022). *Ortaöğretim öğrencilerinin fair-play'e yönelik tutumları ve empatik eğilimlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Harran Üniversitesi.
- Erdemli, A. (2006). *Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi*.

- Erdemli, A. (1996). “İnsan, Spor ve Olimpizm” Sarmal Yayınevi, İstanbul:
- Ereş, F. (Editör). (2008). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Maya Akademi.
- Ertürk, S. (1975). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Yelken.
- Eskicioğlu, Y. (2010). *Antrenör ve sporcu gözüyle spor yöneticilerinin kararlarında etik ilkelere bağlılıklarının incelenmesi (Beko Basketbol Ligi örneği)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu.
- Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem.
- Güneş, A. (2004). *Okullarda Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Günesen, İ. (2022). *Elit düzey boksörlerin müsabaka öncesi kaygı durumları ile sportmenlik yönelim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Bartın Üniversitesi.
- Güngör, E. (2000). “Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak”, Ötüken Yayıncılık, İstanbul.
- Güngör, H. (2022). *Amatör sporcuların empatik eğilimleri, iletişim becerileri ve fair-play anlayışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Selçuk Üniversitesi.
- Haynes, F. (2002). *Eğitimde etik*. Birinci Basım. İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Karaküçük, S. (1989). *Beden Eğitimi Öğretmeninin Eğitimi*. Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Kaya, S. (2011). *İlköğretim okul yöneticilerinin, beden eğitimi öğretmenlerinin ve öğrencilerinin okul spor programlarındaki fair-play anlayışları*. Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı. Bolu.
- Keating, J.W. (1964). *Sportsmanship. As A Moral Category*. Ethics.
- Kılıç, S. (2009). *Spor yöneticiliği bölümü öğrencilerinin kişilik özellikleri ile sportmenlik yönelim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kılınç, B. (2020). *Farklı spor branşlarıyla uğraşan bireylerin sportmenlik düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yozgat Bozok Üniversitesi.
- Kılıçgil, E. (1998). *Sosyal Çevre-Spor İlişkileri, Teori ve Elit Sporculara İlişkin Bir Uygulama*. Ankara: Bağırhan.

- Kotan, R. (2004). *Profesyonel futbol takım taraftarlarının fair-play anlayışları üzerine bir araştırma (Trabzon il örneği)*. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Gazi Üniversitesi.
- Küçükkatçeken, V. (2019). *Amatör kulüplerde futbol oynayan sporcuların fair-play anlayışlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.
- Lenk, H. (1993). *Fairness Und Fair-play*. In V.Gerhardt & M. Lämmer (Eds) *Fairness Und Fair-play*, Sankt Augustin: Academia Verlag.
- Mathner, R.P., Martin, C.L., Tatum, S.A. ve Chouti, D. (2010). The effects of a sportsmanship educational program on the behavior of college intramural sports participants. *Recreational Sports Journal*, 34(2), 119-128
- Messing, M. (1991). *"Fairness Und Unfairness: Eine Austauschtheoretische Erklärung"*, In: Beitrage Zur Sportwissenschaftsfestschrift Zum 80. Geburtstag Von Prof. Dr. Berno Wischmann, Red.: Helga Letzelter; Hans Günter Schöpe, 1. Aufl., Ahrensburg Bei Hamburg: Czwalina, 1991.
- İmamoğlu, A.F. (1992). *İki Binli Yıllara Doğru Türk Sporü Üzerine Bazı Gözlemler*. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi.
- İnal, A.N. (2003). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Yirmi Altıncı Baskı. Nobel Yayınevi, Ankara.
- Kayışoğlu, N.B., Altınkök, M., Temel, C. ve Yüksek, Y. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışlarının incelenmesi: Karabük İli örneği*. International Journal of Social Sciences and Education Research..
- Kulaber, E. (2021). *Spor lisesi ile beden eğitimi ve spor yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin sportmenlik yönelimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Küçükahmet, L. (Editör). (2006). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Loland, S. (2002). *Fair-Play in Sport*. London: Routledge.
- MEB, MESEP. (2006). *(Mesleki eğitim ve öğretim sisteminin güçlendirilmesi projesi, tüm alanlar, meslek etiği)*. Ankara.
- Muratlı, S. (2007). *Antrenman bilimi yaklaşımıyla çocuk ve spor*. Ankara: Nobel yayın dağıtım.

- Nebioğlu, D. (2006). *Beden Eğitimi Dersinde Örnek Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Obuz, Ü. (2009). *Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinin öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ilişkin görüşleri*. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Olimpiyat Dünyası, 5. (1996) "Avrupa Fair-play Genel Kurulu'nun Fair-play, Spor ve Eğitim ile İlgili Deklarasyonu" (Ekim).
- Orhun, A. (1992). *Fair-Play Okul Sporunda Bir Eğitim İlkesidir*. Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri (20-22 Kasım). Yayın No:3. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Yayınları.
- Özbek, O. (1999). *Sporda etik dışı davranış alanları*. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi.
- Özdemir, E. (2009). *Pazarlama araştırmasında etik karar alma*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi.
- Pehlivan, Z. (2004). *Fair-play kavramının geliştirilmesinde okul sporunun yeri ve önemi*. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe giriş*. (V.Atayman, G. Sezer, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Pilz, G.A. (1995). "Zum problem struktureller bedingungen für unfairness. eine empirische analyse", In: Fairness Und Fair-play, Hrsg.: Volker Gerhardt; Manfred Laemmer, 2. Aufl., Sankt Augustin: Academia-Verlag.
- Proios, M., Doganis, G. ve Proios, M. (2006). *Form of athletic exercise, school environment, and sex in development of high school students sportsmanship. Perceptual and Motor Skills*, 103(1), 99–106. <https://doi.org/10.2466/pms.103.1.99-106>.
- Ryska, T.A. (2003). *Sportsmanship in young athletes: the role of competitiveness, motivational orientation and perceived purposes of sport*. Journal of Psychology. 137, 273–293.
- Rahe, B. (1987). *"Fair-Play In Schule Und Erziehung"*, Schulverwaltungsblatt Niedersachsen, 3.
- Sağlam, A.Ç. (Editör). (2008). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Maya Akademi.
- Sevim, Y. (2002). *Antrenman Bilgisi*, 1. Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara

- Sezen-Balçıkanlı, G. ve Yıldırım, İ. (2007). “*Beden eğitimi öğretmenlerinin futbolda “fair-play”e ilişkin olumlu ve olumsuz davranışlara yaklaşımlarının incelenmesi*” Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi 1(2).
- Sezen-Balçıkanlı, G. (2010). *Çok boyutlu sportmenlik yönelimi ölçeğinin türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 15(1), 1-10.
- Şahin, M. (1997). “*Spor Ahlakı ve Sorunları*”, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- Tamer, K. ve Pulur, A. (2001). *Beden Eğitimi ve Sporda Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Kozan Ofset.
- Teke, E. (2018). *Sporcuların kişilik özelliklerinin fair-play davranışına etkisinin incelenmesi*. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Tiryaki, G. (1981). *Doping*. Bitirme Tezi, On Dokuz Mayıs Gençlik ve Spor Akademisi, Ankara.
- Topan, A. (2011). *Ortaöğretim kurumlarında okullar arası futbol müsabakalarına katılan öğrencilerin fair-play anlayışlarının kulüp deneyimlerine göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. Gazi Üniversitesi.
- Tyler, R. (1949). *Basic Principles Of Curriculum And Instruction*. Chicago: The University Of Chicago.
- Vallerand, R.J., Briere N.M., Blanchard, C. ve Provencher, P. (1997). *Development and Validation of the Multidimensional Sportpersonship Orientations Scale*. Journal of Sport & Exercise Psychology; 19(2): 197-206.
- Varlık, Ö. (2021). *Lisanslı olarak spor yapan ortaöğretim öğrencilerinin sportmenlik yönelimi düzeylerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Yalçın, K.Y. (2006). *Yerleşik ve taşınmalı eğitim yapan ilköğretim okullarındaki öğrencilerin toplumsallaşmasında beden eğitimi ve sporun önemi (Kütahya İli Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kütahya.
- Yamaner, F. (2001). *Beden Eğitimi ve Spor 'da Temel İlkeler*, Ekin Kitabeci, Bursa.
- Yaylacı, F. (1998). *İlköğretim okulları beden eğitimi dersi öğretim programının değerlendirilmesi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Yazıcı, Ö. F. (2021). *Sporcu karakterinin sportmenlik davranışları rekabetçi agresiflik ve öfke ile ilişkisi*. Doktora Tezi. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

- Yetim, A. (2000). Sporun sosyal görünümü. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 5, 1, s. 63–72.
- Yetim, A. (2005). *Sosyoloji ve Spor*. Ankara: Morpa Kültür Yayınları.
- Yetim, A. (2006). *Sosyoloji ve Spor*. İstanbul: MORPA Kültür Yayınları Ltd. Ş.
- Yıldıran, İ. ve Yetim, A., (1996) "*Orta öğretimde beden eğitimi dersinin öncelikli amaçları üzerine bir araştırma*", Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, I, 3.
- Yıldıran, İ. (1992). *Sporda Fair-play Kavramının Tarihsel Boyutları*. Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri.
- Yıldıran, İ. (2004). *Fair-play: Kapsamı, Türkiye'deki Görünümü ve Geliştirme Perspektifleri*. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi.
- Yıldıran, İ. (2005). *Fair-play Eğitiminde Beden Eğitiminin Rolü*. Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi.
- Yıldız, D. (1979). *Türk Spor Tarihi*, İstanbul: Eko Matbaası.
- Wandzilak, T., Carroll, T. ve Ansorge, CJ. (1988). *Values development through physical activity: promoting sportsmanlike behaviors, perceptions and moral reasoning*. Journal of Teaching in Physical Education. 8(1), pp. 13-22.

EKLER

Ek- 1. Kişisel bilgi formu

1. Cinsiyetiniz ☐ Erkek ☐ Kadın

2. Yaşınız:

3. Öğrenim Gördüğünüz Okul Türü:

- ☐ Spor lisesi ☐ Anadolu Lisesi ☐ Fen Lisesi ☐ Sosyal Bilimler Lisesi
☐ Meslek Lisesi ☐ Güzel Sanatlar lisesi ☐ Özel Lise ☐ Diğer Lise ...

4. Yaptığınız spor dalı hangisidir?

- ☐ Basketbol ☐ Futsal ☐ Futbol ☐ Voleybol
☐ Badminton ☐ Hentbol ☐ Atletizm ☐ Diğer ...

5. Spor yapma yılınız aşağıdakilerden hangisidir?

- ☐ 1 yıl ve altı ☐ 2-4 yıl ☐ 5-7 yıl ☐ 8 yıl ve üstü

6. Sporculuk düzeyiniz?

- ☐ Okul Takımının ☐ Amatör Takım ☐ Bölgesel Lig
☐ 3.Lig ☐ 2.Lig ☐ 1.Lig ☐ Milli

7. Akademik başarı durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- ☐ Düşük ☐ Orta ☐ Yüksek ☐ Çok Yüksek

8. Ekonomik durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- ☐ Düşük ☐ Orta ☐ Yüksek ☐ Çok Yüksek

9. İkamet ettiğiniz yerleşim yeriniz?

- ☐ İl ☐ İlçe ☐ Belde ☐ Köy

Ek- 2. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği

	ÇOK BOYUTLU SPORTMENLİK YÖNELİMİ ÖLÇEĞİ	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
	Her ifadenin karşısında bulunan; (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3): Kararsızım, (4) Katılıyorum ve (5) Tamamen Katılıyorum anlamına gelmektedir. Lütfen her bir ifadeye mutlaka tek yanıt veriniz ve kesinlikle boş bırakmayınız. En uygun yanıtları vereceğinizi ümit ederek katkılarınız için teşekkür ederim.					
1	Maçı kaybetsem de rakibimi tebrik ederim	1	2	3	4	5
2	Bir yenilgiden sonra rakip takım antrenörü ile tokalaşırım.	1	2	3	4	5
3	Bir yarışmadan sonra rakibimi iyi performansından dolayı kutlarım.	1	2	3	4	5
4	Galip geldiğimde bile, kaybeden rakibimin gayretini takdir ederim.	1	2	3	4	5
5	Kazansam da kaybetsem de rakibimle tokalaşırım.	1	2	3	4	5
6	Hakem kararlarına uyarım.	1	2	3	4	5
7	Oyun kurallarına saygı duyar ve uyarım.	1	2	3	4	5
8	Yaptığım sporun tüm kurallarına mutlaka uyarım.	1	2	3	4	5
9	Hatalı karar verdiğinde bile hakeme saygımı kaybetmem.	1	2	3	4	5
10	Hakemler dışında, resmi maç/saha görevlilerinin uyarılarını da dinlerim.	1	2	3	4	5
11	Kaybedeceğimden emin olsam bile maçta elimden gelen çabayı gösteririm.	1	2	3	4	5
12	Maçta çok hata yapsam bile mücadeleyi bırakmam.	1	2	3	4	5
13	Eksikliklerimi gidermek için neler yapacağımı düşünürüm.	1	2	3	4	5
14	Tüm antrenmanlara katılmak benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
15	Antrenmanlarda elimden gelen her şeyi yaparım.	1	2	3	4	5
16	Yere düşen rakibimin kalkmasına yardım için elimi uzatırım.	1	2	3	4	5
17	Eğer elimden gelirse, haksız bir şekilde oyundan atılmak üzere olan rakibimin oyunda kalması için hakemle konuşurum.	1	2	3	4	5
18	Rakibim sakatlandığında, yardım alabilmesi için hakemden oyunu durdurmasını isterim.	1	2	3	4	5
19	Rakibim haksız yere cezalandırılırsa bu durumu düzeltmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
20	Rakibim spor malzemelerini unutmuşsa yedeklerimi ona ödünç veririm.	1	2	3	4	5

Ek- 3. Resmi kurum onayı

T.C.
RİZE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-57774812-605.01-29398610
Konu : Tez Çalışması İzni

12.08.2021

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a)Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğünün
04/08/2021 tarihli ve 1323 sayılı yazısı.
b) Millî Eğitim Bakanlığının 21/01/2020 tarihli ve 1563890 (2020/2) sayılı Genelgesi.

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Beden Eğitimi ve Spor Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Emine BÜYÜKBAYRAM'ın "Lise Düzeyinde Öğrenim Gören Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimlerinin İncelenmesi" konulu bilimsel araştırması kapsamında ekte sunulan form ve testleri 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılında ilimiz genelinde bulunan lise öğrencilerine uygulama isteği ilgi yazı ile bildirilmektedir.

Söz konusu form ve testlerin 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılında denetimi okul idaresinde olmak üzere, tüm salgın tedbirlerine uyularak, kurum faaliyetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına göre ilimiz genelinde bulunan lise öğrencilerine uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ahmet GÜRBÜZ
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
12.08.2021

Engin EMEN
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

Adres : Rize Valiliği Hizmet Binası Kat:3
Telefon No : 0 (464) 280 53 77
E-Posta: arge53@meb.gov.tr
Kup Adresi: meb@rize01.kup.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ehys>
Bilgi için: Özgür BERBER - Şef
İnternet Adresi: www.rizameb.gov.tr
Faks: 0 (464) 280 53 63

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. İmza doğruluğunu meb.gov.tr adresinden 7957-953d-3a95-81a6-hd6a kodu ile teyit edilebilir.

ETİK KURUL KARARI

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU**

DEĞERLENDİRME RAPORU

Toplantı Tarihi : 22/06/2021
Toplantı K. Sayısı : 2021/164

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Emine BÜYÜKBAYRAM “Lise Düzeyinde Öğrenim Gören Sporcu Öğrencilerin Fair-Play Yönelimlerinin İncelenmesi (Rize İli Örneği)” isimli projesi kapsamında yürütülecek çalışmalar için izin talebi kurulumuzca değerlendirilmiş olup;

- ☒ Etik açıdan uygun bulunmuştur.
☐ Etik açıdan uygun bulunmamıştır.
☐ Etik açıdan önerilen değişikliklerin yapılmasıyla uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Ahmet İshak DEMİR

Başkan

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fener Mah. Zihni Derin Yerleşkesi 53100 RİZE
Tel: 0464 223 81 00 Faks: 0464 223 63 28
www.erdogan.edu.tr